

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL GERARD HOGAN
prezentate la 15 iulie 2021¹

Cauzele conexe C-33/20, C-155/20 și C-187/20

UK
împotriva
Volkswagen Bank GmbH (C-33/20)
și
RT,
SV,
BC
împotriva
Volkswagen Bank GmbH,
Skoda Bank, sucursală a Volkswagen Bank GmbH (C-155/20),
precum și
JL,
DT
împotriva
BMW Bank GmbH,
Volkswagen Bank GmbH (C-187/20)

[cerere de decizie preliminară formulată de Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg, Germania)]

„Cerere de decizie preliminară – Protecția consumatorilor – Credit de consum – Directiva 2008/48/CE – Articolul 10 alineatul (2) – Cerințe în ceea ce privește informațiile care trebuie furnizate în contract – Rata dobânzii de întârziere – Articolul 14 – Drept de reziliere”

I. Introducere

1. Prezentele cereri de decizie preliminară privesc în esență obligațiile instituțiilor creditoare de a furniza consumatorilor anumite informații privind condițiile de creditare și consecințele în cazul neîndeplinirii obligației de furnizare a acestor informații. Toate aceste cereri au un context factual în mare măsură similar, întrucât privesc interpretarea corectă a articolului 10 alineatul (2)

¹ Limba originală: engleza.

literele (a), (d), (l), (r), (s) și (t) și a articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (JO 2008, L 133, p. 66).

2. Aceste cereri au fost formulate de Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg, Germania) în cadrul unor litigii între diferiți consumatori, pe de o parte, și diferite societăți care oferă credite auto, pe de altă parte, cu privire la validitatea cererilor de retragere depuse de acești consumatori. Deși toate aceste cereri au fost primite cu mult timp după expirarea termenului de 14 zile de la data încheierii contractului de credit prevăzut la articolul 14 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2008/48, consumatorii în cauză susțin că au dreptul să ia această măsură pentru motivul că respectivele contracte nu conțineau toate informațiile impuse de articolul 10 din directiva menționată. În consecință, în aceste cauze se abordează chestiunea dificilă, dar totuși esențială, cu privire la gradul de precizie pe care articolul 10 îl impune în privința informațiilor cuprinse în contract, precum și chestiunea conexă legată de modul în care instanțele naționale ar trebui să reacționeze atunci când consumatorii încearcă să exploateze în avantaj propriu informații posibil inadecvate². Cu toate acestea, înainte de a examina aceste aspecte, este mai întâi necesar să se stabilească dispozițiile legale relevante.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

3. Considerentele (4)-(9), (18), (19), (30), (31) și (35) ale Directivei 2008/48 au următorul cuprins:

„(4) Situația de fapt și de drept care rezultă din [...] diferențe[le] naționale [între legislațiile diferitor state membre în domeniul creditelor de consum] duce în anumite cazuri la denaturarea concurenței între creditorii din Comunitate și împiedică buna funcționare a pieței interne, în situațiile în care statele membre au adoptat dispoziții obligatorii diferite, mai stricte decât cele prevăzute de Directiva 87/102/CEE [a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum (JO 1987, L 42, p. 48, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 252)]. Această situație limitează posibilitatea consumatorilor de a face uz direct de oferta de credite transfrontaliere care crește treptat. Denaturările și limitările menționate pot avea, la rândul lor, consecințe asupra cererii de bunuri și servicii.

(5) În ultimii ani tipurile de credite oferite consumatorilor și folosite de către aceștia au evoluat în mod considerabil. Au apărut noi instrumente de credit și utilizarea acestora continuă să se dezvolte. Prin urmare este necesară modificarea dispozițiilor existente și extinderea domeniului lor de aplicare, după caz.

(6) În conformitate cu dispozițiile tratatului, piața internă cuprinde un spațiu fără frontiere interne în care este asigurată libera circulație a mărfurilor și a serviciilor, precum și libertatea de stabilire. Dezvoltarea unei piețe a creditului, mai transparente și eficiente, în cadrul acestui spațiu fără frontiere interne este esențială pentru promovarea dezvoltării activităților transfrontaliere.

² Aceste cauze evidențiază de asemenea, în mod indirect, abordările divergente care există uneori în dreptul Uniunii privind protecția consumatorilor în ceea ce privește întinderea anumitor obligații de informare sau dreptul de retragere în funcție de natura activității în cauză și, prin urmare, necesitatea unei posibile revizuirii complete a normelor existente pentru a asigura o mai bună coerență între diferitele dispoziții.

- (7) Pentru a facilita apariția unei piețe interne eficiente în domeniul creditelor de consum, este necesar să se prevadă un cadru comunitar armonizat într-o serie de domenii fundamentale. Având în vedere dezvoltarea continuă a pieței creditului de consum și mobilitatea crescândă a cetățenilor europeni, o legislație comunitară anticipativă, care să poată fi adaptată la formele viitoare de credit și care să permită statelor membre un grad corespunzător de flexibilitate în procesul de punere în aplicare, ar trebui să faciliteze elaborarea unei legislații moderne în domeniul creditului de consum.
- (8) Pentru a se asigura încrederea consumatorilor, este important ca piața să le ofere un grad suficient de protecție. Astfel, libera circulație a ofertelor de credite ar trebui să poată avea loc în condiții optime, atât pentru cei care oferă creditele, cât și pentru cei care le solicită, ținând seama de situațiile specifice din fiecare stat membru.
- (9) O armonizare completă este necesară pentru a se asigura tuturor consumatorilor din Comunitate un nivel ridicat și echivalent de protecție a intereselor lor și pentru crearea unei veritabile piețe interne. În consecință, nu ar trebui să li se permită statelor membre să mențină sau să introducă alte dispoziții de drept intern decât cele prevăzute de prezenta directivă. Cu toate acestea, o astfel de limitare nu ar trebui să se aplice decât în cazul dispozițiilor armonizate din prezenta directivă. Când astfel de dispoziții armonizate nu există, statele membre ar trebui să dispună în continuare de libertatea de a menține sau introduce dispoziții legale naționale. În consecință, statele membre ar putea, de exemplu, să mențină sau să introducă dispoziții naționale cu privire la răspunderea solidară a vânzătorului sau a furnizorului de servicii și a creditorului. Un alt exemplu privind această posibilitate oferită statelor membre ar putea fi menținerea sau introducerea de dispoziții naționale cu privire la anularea contractului de vânzare de bunuri sau furnizare de servicii, în cazul în care consumatorul își exercită dreptul de retragere din contractul de credit. În acest sens, în cazul contractelor de credit pe durată nedeterminată, ar trebui să li se acorde statelor membre dreptul de a stabili un termen minim care trebuie să curgă între momentul în care creditorul solicită rambursarea și ziua în care trebuie rambursat creditul.

[...]

- (18) [...] Cu toate acestea, prezenta directivă ar trebui să cuprindă dispoziții speciale privind publicitatea referitoare la contractele de credit, precum și anumite elemente de informare standard care ar trebui furnizate consumatorilor pentru a le permite acestora, în special, să compare diferitele oferte. Aceste informații ar trebui oferite într-o manieră clară, concisă și vizibilă prin intermediul unui exemplu reprezentativ. [...]
- (19) Pentru a putea lua decizii în deplină cunoștință de cauză, consumatorii ar trebui să primească, înaintea încheierii contractului de credit, informații adecvate, pe care consumatorul le poate lua cu el și reflecta asupra lor, cu privire la condițiile și costul creditului, precum și la obligațiile care le revin. Pentru a asigura cel mai înalt grad de transparență și comparabilitate a ofertelor, astfel de informații ar trebui să includă în special dobânda anuală efectivă [DAE] aferentă creditului, stabilită în același mod în întreaga Comunitate. [...]

[...]

(30) Prezenta directivă nu reglementează aspectele de legislație contractuală privind valabilitatea contractelor de credit. Prin urmare, în acest domeniu, statele membre pot menține sau introduce dispoziții naționale în conformitate cu legislația comunitară. [...]

(31) Pentru a-i permite consumatorului să își cunoască drepturile și obligațiile care îi revin în temeiul contractului de credit, acesta din urmă ar trebui să cuprindă toate informațiile necesare într-un mod clar și concis.

[...]

(35) În cazul în care un consumator se retrage dintr-un contract de credit în baza căruia a primit bunuri, în special în urma unei achiziții în rate sau a unui contract de închiriere sau de leasing care prevede o obligație de cumpărare, prezenta directivă nu ar trebui să aducă atingere reglementărilor statelor membre privind chestiuni referitoare la restituirea bunurilor sau la orice alte chestiuni în legătură cu aceasta.”

4. Articolul 3 din directivă, intitulat „Definiții”, prevede:

„În sensul prezentei directive se aplică următoarele definiții:

[...]

(n) «contract de credit legat» înseamnă un contract de credit în care:

- (i) creditul în cauză servește exclusiv finanțării unui contract care are ca obiect furnizarea anumitor bunuri sau prestarea unui anumit serviciu și
- (ii) aceste două contracte formează, din punct de vedere obiectiv, o unitate comercială; se consideră că există o unitate comercială în cazul în care furnizorul sau prestatorul de servicii finanțează el însuși creditul pentru consumator sau, dacă acesta este finanțat de un terț, în cazul în care creditorul folosește serviciile furnizorului sau ale prestatorului în legătură cu încheierea contractului de credit sau cu pregătirea acestuia sau în cazul în care bunurile respective sau prestarea unui anumit serviciu sunt specificate în mod expres în contractul de credit.”

5. Articolul 5 din Directiva 2008/48, intitulat „Informații precontractuale”, precizează:

„(1) Cu o perioadă rezonabilă de timp înainte ca un consumator să încheie un contract de credit sau să accepte o ofertă, creditorul și, unde este cazul, intermediarul de credit furnizează consumatorului, pe baza termenilor și a condițiilor de creditare oferite de către creditor, precum și, dacă este cazul, a preferințelor exprimate și a informațiilor furnizate de către consumator, informațiile necesare care să îi permită consumatorului să compare mai multe oferte pentru a putea lua o decizie informată cu privire la eventuala încheiere a unui contract de credit. Aceste informații, furnizate pe hârtie sau pe alt suport durabil, sunt furnizate prin intermediul formularului «Informații standard la nivel european privind creditul de consum» care figurează în anexa II. Se consideră că creditorul a respectat cerințele de informare prevăzute la prezentul alineat și la articolul 3 alineatele (1) și (2) din Directiva 2002/65/CE [a Parlamentului European și a Consiliului din 23 septembrie 2002 privind comercializarea la distanță a serviciilor financiare de consum și de modificare a Directivei 90/619/CEE a Consiliului și a Directivelor 97/7/CE

și 98/27/CE (JO 2002, L 271, p. 16, Ediție specială, 06/vol. 4, p. 183] în cazul în care a furnizat «Informații standard la nivel european privind creditul de consum».

(2) Aceste informații menționează:

[...]

(l) rata dobânzii aplicabilă în cazul ratelor restante, măsurile pentru ajustarea acesteia, și, unde este cazul, orice penalități în caz de neplată;

[...]”

6. Articolul 10 din această directivă, intitulat „Informații care trebuie menționate în contractele de credit”, prevede:

„(1) Contractele de credit trebuie redactate pe hârtie sau pe un alt suport durabil.

Toate părțile contractante primesc câte un exemplar al contractului de credit. Prezentul articol nu aduce atingere niciunei norme naționale privind valabilitatea încheierii de contracte de credit care respectă legislația comunitară.

(2) Contractul de credit specifică în mod clar și concis:

[...]

(l) rata dobânzii, în cazul plăților restante, aplicabilă la data încheierii contractului de credit și măsurile pentru ajustarea acesteia și, dacă este cazul, orice penalități datorate în caz de neplată;

[...]

(t) dacă există sau nu posibilitatea recurgerii la o procedură extrajudiciară de contestare și la o cale de atac pentru consumator și, în caz afirmativ, modalitățile de acces la acestea;

[...]”

7. Articolul 14 din Directiva 2008/48, intitulat „Dreptul de retragere”, are următorul cuprins:

„(1) Consumatorul are la dispoziție un termen de paisprezece zile calendaristice în care se poate retrage din contractul de credit fără a invoca motive.

Acest termen de retragere începe să curgă:

(a) fie în ziua încheierii contractului de credit; fie

(b) în ziua în care consumatorului îi sunt aduse la cunoștință clauzele și condițiile contractuale și informațiile, conform articolului 10, în cazul în care ziua respectivă este ulterioară celei la care se face referire la litera (a) a acestui paragraf.

[...]

(3) În cazul în care consumatorul își exercită dreptul de retragere, acesta are obligația:

[...]

(b) de a-i plăti creditorului principalul și dobânda aferentă acestuia de la data la care creditul a fost tras până la data la care principalul a fost rambursat, fără nicio întârziere nejustificată și nu mai târziu de 30 de zile calendaristice de la trimiterea notificării retragerii către creditor. Dobânda se calculează pe baza ratei dobânzii aferente creditului convenite. Creditorul nu este îndreptățit la nicio altă compensație din partea consumatorului în cazul retragerii, cu excepția compensației pentru orice taxe nerambursabile plătite de către creditor administrației publice.”

8. Articolul 15 alineatul (1) din directivă, intitulat „Contracte de credit legate”, prevede:

„În cazul în care consumatorul și-a exercitat un drept de retragere bazat pe dreptul comunitar dintr-un contract de furnizare de bunuri sau servicii, acesta nu mai are obligații în temeiul unui contract de credit legat.”

9. Articolul 22 alineatul (1) din Directiva 2008/48, intitulat „Armonizarea și natura imperativă a prezentei directive”, prevede:

„În măsura în care prezenta directivă conține dispoziții armonizate, statele membre nu pot menține sau introduce în legislația lor națională dispoziții diferite față de cele stabilite în prezenta directivă.”

B. Dreptul german

10. Articolul 247 alineatele (3)-(7) din Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Legea de punere în aplicare a Codului civil) din 21 septembrie 1994 (BGBl. 1994 I, p. 2494, rectificare în BGBl. 1997 I, p. 1061), în versiunea aplicabilă faptelor din litigiul principal (denumită în continuare „EGBGB”), intitulat „Obligații de informare aplicabile contractelor de credit de consum, ajutorului financiar și contractelor de vânzare”, prevede:

„§ 3. Conținutul informațiilor precontractuale

(1) Informațiile furnizate înainte de încheierea contractului includ:

[...]

2. Tipul de împrumut,

[...]

9. Condițiile de punere la dispoziție a fondurilor,

[...]

11. Rata dobânzii de întârziere și modul în care aceasta poate fi ajustată, precum și, după caz, costurile neexecutării.

[...]

§ 6. Conținutul contractului

(1) Contractul de credit de consum conține următoarele informații în mod clar și ușor de înțeles:

1. informațiile menționate la alineatul 3 primul paragraf punctele 1-14 și la al patrulea paragraf;

[...]

5. procedura care trebuie urmată pentru rezilierea contractului;

[...]

§ 7. Alte informații din contract

(1) Următoarele informații sunt incluse în contractul de credit de consum într-un mod clar și ușor de înțeles, în măsura în care sunt relevante pentru contract:

[...]

3. metoda de calcul al compensației pentru rambursarea anticipată, în măsura în care creditorul intenționează să își valorifice dreptul la o astfel de compensație în cazul rambursării anticipate a împrumutului de către împrumutat;

4. accesul împrumutatului la o procedură extrajudiciară de contestare și la o cale de atac și, după caz, condițiile de acces.

[...]”

11. Articolul 247 din Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Codul civil), în versiunea aplicabilă faptelor din litigiul principal (denumit în continuare „BGB”), intitulat „Rata dobânzii de bază”, prevede:

„(1) Rata dobânzii de bază este de 3,62 %. La 1 ianuarie și 1 iulie din fiecare an, aceasta se ajustează cu punctele procentuale cu care valoarea de referință a crescut sau a scăzut de la ultima ajustare. Valoarea de referință corespunde ratei dobânzii stabilite de Banca Centrală Europeană [(BCE)] pentru cea mai recentă operațiune principală de finanțare efectuată înainte de prima zi calendaristică a semestrului relevant.

(2) Deutsche Bundesbank [Banca Federală Germană] publică rata de bază a dobânzii în *Bundesanzeiger* [Monitorul federal] imediat după datele menționate la a doua teză a primului alineat.”

12. Articolul 288 din BGB, intitulat „Dobânzi de întârziere și alte dobânzi penalizatoare”, prevede la alineatul (1):

„Orice datorie monetară produce dobânzi în cursul perioadei de întârziere. Rata dobânzii de întârziere este de cinci puncte procentuale pe an peste dobânda de bază.”

13. Articolul 355 din BGB, intitulat „Dreptul de retragere din contractele încheiate cu consumatorii”, are următorul cuprins:

„(1) În cazul în care legea recunoaște consumatorului un drept de retragere în temeiul prezentei dispoziții, consumatorul și profesionistul încetează să mai fie ținuți de declarațiile lor de voință privind încheierea contractului în cazul în care consumatorul și-a revocat declarația de voință în termenul prevăzut. [...]

(2) Termenul de retragere este de 14 zile. Cu excepția unor dispoziții contrare, acesta începe să curgă de la data încheierii contractului.”

14. Articolul 356b din BGB, intitulat „Dreptul de retragere din/pentru contractele de credit de consum”, prevede la alineatul (2):

„În cazul în care documentul predat împrumutatului în temeiul paragrafului 1 nu conține informațiile obligatorii prevăzute la articolul 492 alineatul (2), termenul nu începe să curgă decât după remedierea acestei deficiențe în conformitate cu articolul 492 alineatul (6). [...]

15. Articolul 357 din BGB, intitulat „Consecințele juridice ale retragerii din contractele încheiate în afara spațiilor comerciale și la distanță, cu excepția contractelor de servicii financiare”, prevede la alineatul (1):

„Prestațiile primite trebuie restituite în termen de cel mult 14 zile.”

16. Potrivit articolului 357a alineatul (1) din BGB, intitulat „Consecințele juridice ale retragerii din contractele de servicii financiare”:

„Prestațiile primite trebuie restituite în termen de cel mult 30 de zile.”

17. Articolul 358 din BGB, intitulat „Contractul legat de contractul din care consumatorul s-a retras”, are următorul cuprins:

„[...]”

(2) În cazul în care consumatorul și-a retras în mod valabil declarația de intenție de a încheia un contract de credit de consum în temeiul articolului 495 alineatul (1) sau al articolului 514 alineatul (2) prima teză, acesta nu mai este ținut nici de declarația sa de intenție de a încheia un contract de livrare de bunuri sau de furnizare a unui alt serviciu legat de contractul respectiv de credit de consum.

(3) Un contract de furnizare de bunuri sau de alte servicii se leagă cu un contract de credit în conformitate cu alineatele (1) și (2) dacă creditul este destinat finanțării celui alt contract în tot sau în parte și dacă ambele formează o unitate economică. Existența unei astfel de unități trebuie admisă în special atunci când profesionistul finanțează el însuși contraprestația consumatorului sau, în cazul finanțării de către un terț, atunci când creditorul implică profesionistul în pregătirea sau în încheierea contractului de credit.

(4) Articolul 355 alineatul (3) și, în funcție de tipul de contract legat, articolele 357-357b se aplică *mutatis mutandis* rezilierii contractului legat, indiferent de metoda de marketing [...]. Creditorul își asumă, în raporturile cu consumatorul, drepturile și obligațiile profesionistului care decurg din

contractul legat în ceea ce privește consecințele juridice ale retragerii dacă, în momentul în care retragerea produce efecte, suma împrumutată a fost deja plătită profesionistului.”

18. Articolul 491a alineatul (1) din BGB, intitulat „Cerințe privind informațiile precontractuale în legătură cu contractele de credit încheiate cu consumatorii”, prevede:

„În cadrul unui contract de credit încheiat cu un consumator, creditorul trebuie să informeze împrumutatul cu privire la aspectele care rezultă din articolul 247 [din EGBGB] în forma prevăzută în acesta.”

19. Articolul 492 din BGB, intitulat „Forma scrisă, conținutul contractului”, prevede:

„(1) Contractele de credit de consum se încheie în scris, cu excepția cazului în care se prevede o formă mai strictă. [...]

(2) Contractul trebuie să conțină informațiile prevăzute la articolul 247 alineatele 6-13 [din EGBGB] pentru contractele de credit încheiate cu consumatorii.

[...]

(5) Informațiile pe care creditorul trebuie să le furnizeze împrumutatului după încheierea contractului trebuie să fie furnizate pe un suport durabil.”

20. Articolul 495 alineatul (1) din BGB, intitulat „Dreptul de retragere; termenul de retractare”, are următorul cuprins:

„În cadrul unui contract de credit încheiat cu un consumator, împrumutatul dispune de un drept de retragere în conformitate cu articolul 355 [din BGB].”

III. Situația de fapt din litigiile principale și cererile de decizie preliminară

A. Cauza C-33/20

21. În luna decembrie 2015, UK, un consumator, a achiziționat un autovehicul. Pentru a finanța această achiziție, consumatorul respectiv a plătit un avans și a încheiat un contract de credit de consum cu o asigurare pentru suma restantă. Contractul de credit de consum conține următoarea mențiune:

„După rezilierea contractului, vă vom percepe dobânda de întârziere legală. Rata anuală a dobânzii aplicabilă în caz de întârziere a plăților este cu cinci puncte procentuale mai mare decât rata de bază.”

22. Cu toate acestea, contractul de credit menționat nu indică, sub forma unei cifre, rata dobânzii de întârziere aplicabilă și nici nu menționează rata de referință utilizată pentru stabilirea ratei dobânzii de întârziere aplicabile la data semnării contractului, și anume rata prevăzută la articolul 247 din BGB. Potrivit instanței de trimitere, formularea cuprinsă în contractul de credit nu îndeplinește obligația furnizorilor de contracte de credit de consum de a indica măsurile pentru ajustarea ratei dobânzii aplicabile în cazul ratelor restante.

23. Totuși, instanța de trimitere arată că UK a primit, anterior încheierii acestui contract, un document intitulat „Informațiile standard la nivel european privind creditul de consum”, întocmit în conformitate cu modelul care figurează în anexa II la Directiva 2008/48, potrivit căruia rata dobânzii de bază este stabilită de Deutsche Bundesbank la 1 ianuarie și, respectiv, la 1 iulie din fiecare an. Cu toate acestea, instanța de trimitere consideră că aceste informații nu puteau fi considerate ca făcând parte din contract, din cauza nerespectării de către instituția de credit în cauză a unei norme de formă prevăzute la articolul 492 alineatul (1) din BGB, fără o clarificare suplimentară a domeniului de aplicare al normei de formă în cauză.

24. UK a efectuat plăți lunare regulate. Cu toate acestea, la mult timp după expirarea termenului de 14 zile de la încheierea contractului, dar înainte ca creditul să fie rambursat în întregime, UK a solicitat să se retragă din contractul în discuție. Acesta a susținut că o asemenea cerere tardivă de retragere ar fi totuși validă, întrucât Volkswagen Bank nu i-a furnizat toate informațiile impuse de reglementarea germană de transpunere a Directivei 2008/48. Volkswagen Bank a refuzat să accepte cererea de retragere.

25. Ca răspuns, UK a formulat o acțiune prin care a solicitat ca, în schimbul returnării vehiculului achiziționat, să se declare că, în calitate de cumpărător, nu este obligat să plătească ratele lunare restante. UK a solicitat de asemenea rambursarea tuturor ratelor lunare, inclusiv a dobânzilor, precum și a avansului deja plătit vânzătorului.

26. Instanța de trimitere are îndoieli cu privire la conformitatea informațiilor cuprinse în contract cu cerințele prevăzute la articolul 492 din BGB coroborat cu articolul 247 din EGBGB, astfel cum trebuie interpretat în lumina Directivei 2008/48. În acest context, Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit:
- a) trebuie menționată, ca valoare absolută, rata dobânzii de întârziere aplicabilă la încheierea contractului de credit sau, cel puțin, rata dobânzii de referință aplicabilă (în speță, rata dobânzii de bază, în conformitate cu articolul 247 din [BGB]), din care este stabilită, printr-o majorare, rata dobânzii de întârziere aplicabilă [în speță, de cinci puncte procentuale, în conformitate cu articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?
 - b) trebuie explicat în mod concret mecanismul de ajustare a ratei dobânzii de întârziere sau, cel puțin, trebuie să se facă trimitere la normele naționale care furnizează informații cu privire la ajustarea ratei dobânzii de întârziere [articolul 247 și articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?
- 2) Articolul 10 alineatul (2) litera (r) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit trebuie menționată o metodă de calcul concretă, inteligibilă pentru consumator, pentru stabilirea compensației aferente rambursării anticipate a creditului, astfel încât consumatorul să poată calcula, cel puțin cu aproximație, quantumul compensației aferente rezilierii anticipate?
- 3) Articolul 10 alineatul (2) litera (s) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit:

- a) trebuie menționate și drepturile de reziliere ale părților la contractul de credit prevăzute de dreptul național, în special dreptul de reziliere al împrumutatului pentru un motiv serios, în conformitate cu articolul 314 din BGB, în cazul contractelor de credit pe durată determinată?
- b) în privința tuturor drepturilor de reziliere ale părților la contractul de credit, trebuie menționate termenul și forma prevăzute pentru notificarea de reziliere, în cazul exercitării dreptului de reziliere?”

B. Cauza C-155/20

27. La 24 iulie 2014, la 3 ianuarie 2015 și, respectiv, la 23 mai 2015, trei consumatori diferiți, BC, RT și SV, au încheiat contracte de credit cesionate cu Volkswagen Bank și cu Skoda Bank, o sucursală a Volkswagen Bank, pentru achiziționarea de vehicule pentru uz privat de la concesionari auto. Situația de fapt este similară cu cea din cauza C-33/20, cu excepția faptului că SV și BC s-au retras din contract după rambursarea integrală a creditului. În cazul lui SV, aceasta vânduse deja autovehiculul concesionarului de la care îl cumpăraseră inițial înainte de a-și exercita dreptul de retragere. În acest context, SV susține că, în urma exercitării dreptului său de retragere, are dreptul să i se ramburseze diferența dintre prețul de cumpărare, inclusiv dobânzi, și prețul de revânzare.

28. În ceea ce privește contractele în cauză, instanța de trimitere arată că apreciază că documentația furnizată RT, SV și BC, intitulată „Informații standard la nivel european privind creditul de consum” nu poate fi considerată, în temeiul dreptului german, ca făcând parte din contractul de credit, din moment ce aceasta nu îndeplinește condițiile de formă prevăzute la articolul 492 alineatul (1) din BGB în ceea ce privește paginația.

29. Instanța de trimitere arată de asemenea că, în ceea ce privește condițiile în care creditorul poate rezilia contractul în cauză pentru o cauză adecvată, aceste contracte nu precizează nici forma în care trebuie să aibă loc o astfel de reziliere, nici termenul în care creditorul trebuie să rezilieze contractul și nici măcar nu menționează dreptul împrumutatului de a rezilia contractul în conformitate cu articolul 314 din BGB.

30. În aceste condiții, Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva [2008/48] trebuie să fie interpretat în sensul că în contractul de credit:
- a) trebuie menționată, ca valoare absolută, rata dobânzii de întârziere aplicabilă la încheierea contractului de credit sau, cel puțin, rata dobânzii de referință aplicabilă (în speță, rata dobânzii de bază, în conformitate cu articolul 247 din [BGB]), din care este stabilită, printr-o majorare, rata dobânzii de întârziere aplicabilă [în speță, de cinci puncte procentuale, în conformitate cu articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?
 - b) trebuie explicat în mod concret mecanismul de ajustare a ratei dobânzii de întârziere sau, cel puțin, trebuie să se facă trimitere la normele naționale care furnizează informații cu privire la ajustarea ratei dobânzii de întârziere [articolul 247 și articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?

- 2) Articolul 10 alineatul (2) litera (r) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit trebuie menționată o metodă de calcul concretă, inteligibilă pentru consumator, pentru stabilirea compensației aferente rambursării anticipate a creditului, astfel încât consumatorul să poată calcula, cel puțin cu aproximație, cuantumul compensației aferente rezilierii anticipate?
- 3) Articolul 10 alineatul (2) litera (s) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că:
 - a) trebuie menționate și drepturile de reziliere ale părților la contractul de credit prevăzute de dreptul național, în special dreptul de reziliere al împrumutatului pentru un motiv serios, în conformitate cu articolul 314 din BGB, în cazul contractelor de credit pe durată determinată?
 - b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)] nu se opune unei reglementări naționale care face din menționarea unui drept național de reziliere specială o procedură care trebuie urmată în sensul articolului 10 alineatul (2) litera (s) din Directiva [2008/48]?
 - c) în contractul de credit trebuie menționate, în privința tuturor drepturilor de reziliere ale părților la contractul de credit, termenul și forma prevăzute pentru notificarea rezilierii, în cazul exercitării dreptului de reziliere?
- 4) În ceea ce privește un contract de credit pentru consumatori, este exclusă invocarea de către creditor, în raport cu exercitarea dreptului de retragere al consumatorului în temeiul articolului 14 alineatul (1) prima teză din Directiva [2008/48], a excepției întemeiate pe decădere
 - a) în cazul în care una dintre mențiunile obligatorii prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Directiva [2008/48] nu figurează în mod corespunzător în contractul de credit și nici nu a fost transmisă ulterior în mod corespunzător și, prin urmare, termenul de retragere prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva [2008/48] nu a început?
 - b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)], în cazul în care decăderea este întemeiată în principal pe durata scursă de la încheierea contractului și/sau pe executarea integrală a contractului de către ambele părți la contract și/sau pe dispoziția creditorului cu privire la valoarea împrumutului recuperat sau pe restituirea garanțiilor pentru credit și/sau (în cazul unui contract de vânzare-cumpărare legat de contractul de credit) pe utilizarea sau pe cesiunea de către consumator a bunului finanțat, cu toate acestea, în perioada relevantă și la momentul survenirii împrejurărilor relevante, consumatorul nu a avut cunoștință – fără ca această neluare la cunoștință să îi fie imputabilă – de menținerea dreptului său de retragere, iar creditorul nu putea, la rândul său, să considere că consumatorul are cunoștință de acest drept?
- 5) În ceea ce privește un contract de credit pentru consumatori, este exclusă invocarea de către creditor, în raport cu exercitarea dreptului de retragere al consumatorului în temeiul articolului 14 alineatul (1) prima teză din Directiva [2008/48], a excepției întemeiate pe abuzul de drept

- a) în cazul în care una dintre informațiile obligatorii prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Directiva [2008/48] nu figurează în mod corespunzător în contractul de credit și nici nu a fost transmisă ulterior în mod corespunzător și, prin urmare, termenul de retragere prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva [2008/48] nu a început să curgă?
- b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)], în cazul în care exercitarea abuzivă a dreptului este întemeiată în principal pe durata scursă de la încheierea contractului și/sau pe executarea integrală a contractului de către ambele părți la contract și/sau pe dispoziția creditorului cu privire la valoarea împrumutului recuperat sau pe restituirea garanțiilor pentru credit și/sau (în cazul unui contract de vânzare-cumpărare legat de contractul de credit) pe utilizarea sau pe cesiunea de către consumator a bunului finanțat, cu toate acestea, în perioada relevantă și la momentul survenirii împrejurărilor relevante, consumatorul nu a avut cunoștință – fără ca această neluare la cunoștință să îi fie imputabilă – de menținerea dreptului său de retragere, iar creditorul nu putea, la rândul său, să considere că consumatorul are cunoștință de acest drept?”

C. Cauza C-187/20

31. La 4 mai 2017 și la 23 martie 2019, doi consumatori diferiți, JL și DT, au încheiat contracte de credit cu BMW Bank și, respectiv, Audi Bank (o sucursală a Volkswagen Bank) pentru achiziționarea unui vehicul pentru uz privat. La fel ca în cazul lui UK în cauza C-33/20 și al lui RT în cauza C-155/20, acești consumatori au solicitat să se retragă din contractul de credit la mult timp după expirarea termenului de 14 zile de la încheierea acestuia, dar înainte ca acesta să fi fost rambursat integral. Și în acest caz, încercând să justifice caracterul tardiv al cererii lor, consumatorii respectivi au susținut că termenul de retragere nu începuse să curgă din cauză că în contractele în discuție au fost furnizate informații insuficiente.

32. În ceea ce privește contractele în discuție în aceste două cauze, instanța de trimitere subliniază următoarele elemente.

33. În primul rând, aceste contracte nu precizează natura exactă a împrumutului. Cu toate acestea, în ambele cazuri, Informațiile standard la nivel european privind creditul de consum³, care, în temeiul dispozițiilor dreptului german, sunt parte integrantă a documentației contractuale, prevăd că se referă la un credit eşalonat în rate lunare fixe și la o rată a dobânzii fixă⁴.

34. În al doilea rând, ambele contracte prevăd că creditul va fi plătit la livrarea vehiculului către vânzător. Cu toate acestea, niciunul dintre contracte nu specifică faptul că, odată ce fondurile au fost plătite, obligația de a plăti vânzătorului prețul de vânzare pentru suma respectivă încetează și că cumpărătorul poate solicita vânzătorului să livreze vehiculul după plata integrală a prețului de vânzare.

35. În al treilea rând, în ceea ce privește informațiile referitoare la ratele dobânzii de întârziere, contractul încheiat de JL prevede că, „în cazul în care împrumutatul [...] efectuează plățile cu întârziere, se calculează o dobândă de întârziere anuală în quantum cu cinci puncte procentuale mai mare decât rata dobânzii de bază. Rata dobânzii de bază se calculează la 1 ianuarie și la

³ În ceea ce privește această documentație, instanța de trimitere pare să considere că nu este afectată de problema legată de paginatie identificată în cauzele C-33/20 și C-155/20 și că, prin urmare, din punctul de vedere al dreptului german, aceasta poate fi considerată ca fiind sau ca făcând parte din contract.

⁴ În contractul încheiat de DT se precizează că creditul trebuie rambursat sub forma unor rate lunare egale și a unei rate finale mai mari.

1 iulie ale fiecărui an și este publicată de Deutsches Bundesbank în *Bundesanzeiger* (Monitorul federal).” În ceea ce îl privește pe DT, contractul de împrumut conține următoarele informații privind rata dobânzii aplicabile în caz de efectuare cu întârziere a plăților: „După rezilierea contractului, vă vom percepe dobânda de întârziere legală. Rata anuală a dobânzii de întârziere este cu cinci puncte procentuale mai mare decât rata dobânzii de bază respective”. În plus, în „Informațiile standard la nivel european privind creditul de consum”, puse la dispoziția consumatorului, se precizează: „Rata anuală a dobânzii aplicabilă în caz de întârziere a plăților depășește cu cinci puncte rata de bază aplicabilă. Rata de bază a dobânzii este calculată de Deutsche Bundesbank și este stabilită la 1 ianuarie și la 1 iulie din fiecare an.”

36. Cu toate acestea, potrivit instanței de trimitere, în ambele cazuri, documentația furnizată nu explică faptul că rata dobânzii de bază publicată de Deutsche Bundesbank corespunde ratei dobânzii pentru cea mai recentă operațiune de refinanțare efectuată de BCE și nici nu se referă la articolul 247 alineatul (1) din BGB, care menționează această informație.

37. În al patrulea rând, instanța de trimitere arată că documentația furnizată consumatorilor stabilește principalii parametri care vor fi luați în considerare pentru stabilirea compensației datorate în caz de rambursare anticipată, dar nu și formula exactă de calcul al acestei compensații.

38. În al cincilea rând, instanța de trimitere arată că, deși contractele în cauză se referă la existența unui drept de reziliere al împrumutatului pentru motive serioase, acestea nu conțin o trimitere la articolul 314 din BGB sau o indicație cu privire la forma și la termenul pentru solicitarea unei astfel de rezilieri.

39. În al șaselea rând, instanța de trimitere arată că contractele în cauză prevăd posibilitatea sesizării Ombudsmann der privaten Banken (Mediatorul Băncilor Private germane) în vederea soluționării litigiilor cu banca și că Verfahrensordnung für die Schlichtung von Kundenbeschwerden im deutschen Bankgewerbe (Regulamentul de procedură privind soluționarea reclamațiilor clienților din sectorul bancar german) reglementează soluționarea unei astfel de reclamații de către acest organism pe site-ul internet al Bundesverband der Deutschen Banken e. V. (Asociația Federală a Băncilor Germane), www.bdb.de. Aceste contracte precizează de asemenea că orice reclamație trebuie adresată în scris serviciului responsabil pentru soluționarea reclamațiilor clienților al Asociației Federale a Băncilor Germane. În cazul contractului încheiat de DT, acesta menționează de asemenea numărul de fax și adresa de e-mail la care pot fi adresate astfel de reclamații. Cu toate acestea, instanța de trimitere subliniază că în contractul respectiv nu sunt indicate condițiile de admisibilitate referitoare la conținutul pe care trebuie să îl aibă reclamația, astfel cum sunt enunțate la punctul 3 din Regulamentul de procedură al acestui organism.

40. În aceste condiții, Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 10 alineatul (2) litera (a) din [Directiva 2008/48] trebuie interpretat în sensul că tipul de credit trebuie să specifice, dacă este cazul, că este vorba despre un contract de credit legat și/sau că este vorba despre un contract de credit încheiat pe durată determinată?

- 2) Articolul 10 alineatul (2) litera (d) din Directiva [2008/48] trebuie interpretat în sensul că, în condițiile tragerii creditului în cazul contractelor de credit legate, destinate finanțării cumpărării unui bun, trebuie să se specifice, în cazul plății sumei creditului către vânzător, că împrumutatul este exonerat de obligația de plată a prețului de cumpărare și că vânzătorul trebuie să îi predea bunul cumpărat în cazul în care prețul a fost plătit integral?
- 3) Articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48/CE trebuie interpretat în sensul că:
- a) trebuie menționată, ca valoare absolută, rata dobânzii de întârziere aplicabilă la data încheierii contractului de credit sau, cel puțin, rata dobânzii de referință aplicabilă (în speță, rata dobânzii de bază în conformitate cu articolul 247 din [BGB]), din care este stabilită, printr-o majorare, rata dobânzii de întârziere aplicabilă [în speță, de cinci puncte procentuale, în conformitate cu articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?
- b) trebuie explicat în mod concret mecanismul de ajustare a ratei dobânzii de întârziere sau, cel puțin, trebuie să se facă trimitere la normele naționale care furnizează informații cu privire la ajustarea ratei dobânzii de întârziere [articolul 247 și articolul 288 alineatul (1) a doua teză din BGB]?
- 4) a) Articolul 10 alineatul (2) litera (r) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit trebuie menționată o metodă de calcul concretă, inteligibilă pentru consumator, pentru stabilirea compensației aferente rambursării anticipate a creditului, astfel încât consumatorul să poată calcula, cel puțin cu aproximație, quantumul compensației aferente rezilierii anticipate?
- b) [în cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea de la litera a)]:
- Articolul 10 alineatul (2) litera (r) și articolul 14 alineatul (1) a doua teză din Directiva 2008/48 se opun unei reglementări naționale potrivit căreia, în cazul unor informații incomplete în sensul articolului 10 alineatul (2) litera (r) din Directiva 2008/48, termenul de retragere începe totuși să curgă de la încheierea contractului, iar numai creditorul are dreptul la o compensație pentru rambursarea anticipată a creditului?
- 5) Articolul 10 alineatul (2) litera (s) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că:
- a) în contractul de credit trebuie menționate și drepturile de reziliere ale părților la contractul de credit, prevăzute de dreptul național, în special dreptul de reziliere al împrumutatului pentru un motiv serios prevăzut la articolul 314 din BGB în privința contractelor de credit pe durată determinată, și că articolul care reglementează acest drept de reziliere trebuie să fie menționat în mod expres?
- b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)]:
- acesta nu se opune unei reglementări naționale care face din menționarea unui drept național special de reziliere o procedură care trebuie urmată în sensul articolului 10 alineatul (2) litera (s) din Directiva 2008/48?
- c) în contractul de credit, trebuie menționate, în privința tuturor drepturilor de reziliere ale părților la contractul de credit, termenul și forma prevăzute pentru notificarea rezilierii, în cazul exercitării dreptului de reziliere?

- 6) Articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit trebuie să fie comunicate condițiile procedurale esențiale pentru formularea unei contestații și/sau a unei căi de atac în cadrul unei proceduri extrajudiciare de contestare și/sau de introducere a unei căi de atac? Este insuficient să se facă trimitere, în această privință, la un regulament de procedură accesibil pe internet referitor la procedura extrajudiciară de contestare și/sau de formulare a căii de atac?
- 7) În ceea ce privește un contract de credit pentru consumatori, este exclusă invocarea de către creditor, în raport cu exercitarea dreptului de retragere al consumatorului în temeiul articolului 14 alineatul (1) prima teză din Directiva 2008/48, a excepției întemeiate pe decădere
- a) în cazul în care una dintre mențiunile obligatorii prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 nu figurează în mod corespunzător în contractul de credit și nici nu a fost transmisă ulterior în mod corespunzător și, prin urmare, termenul de retragere prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 nu a început?
- b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)]:
- în cazul în care decăderea este întemeiată în principal pe durata scursă de la încheierea contractului și/sau pe executarea integrală a contractului de către ambele părți la contract și/sau pe dispoziția creditorului cu privire la valoarea împrumutului recuperat sau pe restituirea garanțiilor pentru credit și/sau (în cazul unui contract de vânzare-cumpărare legat de contractul de credit) pe utilizarea sau pe cesiunea de către consumator a bunului finanțat, cu toate acestea, în perioada relevantă și la momentul survenirii împrejurărilor relevante, consumatorul nu a avut cunoștință – fără ca această neluare la cunoștință să îi fie imputabilă – de menținerea dreptului său de retragere, iar creditorul nu putea, la rândul său, să considere că consumatorul are cunoștință de acest drept?
- 8) În ceea ce privește un contract de credit pentru consumatori, este exclusă invocarea de către creditor, în raport cu exercitarea dreptului de retragere al consumatorului în temeiul articolului 14 alineatul (1) prima teză din Directiva 2008/48, a excepției întemeiate pe abuzul de drept,
- a) în cazul în care una dintre mențiunile obligatorii prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 nu figurează în mod corespunzător în contractul de credit și nici nu a fost transmisă ulterior în mod corespunzător și, prin urmare, termenul de retragere prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 nu a început să curgă?
- b) [în cazul unui răspuns negativ la întrebarea de la litera a)]:
- în cazul în care exercitarea abuzivă a dreptului este întemeiată în principal pe durata scursă de la încheierea contractului și/sau pe executarea integrală a contractului de către ambele părți la contract și/sau pe dispoziția creditorului cu privire la valoarea împrumutului recuperat sau pe restituirea garanțiilor pentru credit și/sau (în cazul unui contract de vânzare-cumpărare legat de contractul de credit) pe utilizarea sau pe cesiunea de către consumator a bunului finanțat, cu toate acestea, în perioada relevantă și la momentul survenirii împrejurărilor relevante, consumatorul nu a avut cunoștință – fără ca această neluare la cunoștință să îi fie imputabilă – de menținerea dreptului său de retragere, iar creditorul nu putea, la rândul său, să considere că consumatorul are cunoștință de acest drept?”

IV. Analiză

41. În conformitate cu cererea Curții, propunem să ne limităm concluziile la următoarele întrebări:

- prima întrebare adresată în cauza C-33/20, prima întrebare adresată în cauza C-155/20 și a treia întrebare adresată în cauza C-187/20;
- a șasea întrebare adresată în cauza C-187/20;
- a patra întrebare adresată în cauza C-155/20 și a șaptea întrebare adresată în cauza C-187/20;
- a cincea întrebare adresată în cauza C-155/20 și a opta întrebare adresată în cauza C-187/20.

A. *Observații preliminare*

42. Cu titlu introductiv, trebuie să se amintească, în primul rând, că o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva acestuia. Desigur, pentru a se asigura că beneficiază de protecție juridică în temeiul dispozițiilor dreptului Uniunii, instanțele naționale chemate să interpreteze dreptul lor național sunt ținute să îl interpreteze, *în măsura posibilului*, în lumina literei și a spiritului directivei în cauză pentru a atinge rezultatul prevăzut de aceasta⁵. Totuși, această obligație de interpretare conformă este limitată de principiile generale de drept, în special de principiul securității juridice, în sensul că nu poate fi utilizată ca temei pentru o interpretare *contra legem* a dispozițiilor de drept național⁶. În consecință, răspunsurile la întrebările adresate de instanța de trimitere nu pot fi invocate de reclamantii împotriva instituțiilor de credit respective decât dacă, prin aplicarea metodelor de interpretare recunoscute, legislația națională de transpunere a Directivei 2008/48 poate fi interpretată în conformitate cu aceste răspunsuri. Revine instanței de trimitere sarcina să verifice dacă există o asemenea situație.

43. În al doilea rând, dorim să subliniem că, în opinia noastră, jurisprudența de până acum a Curții cu privire la cerințele în materie de informare prevăzute de alte acte legislative ale Uniunii destinate să protejeze drepturile consumatorilor poate fi în mod necesar transpusă, pur și simplu prin analogie, în cazul Directivei 2008/48. Într-adevăr, în conformitate cu metodele de interpretare recunoscute de Curte, asemenea soluții pot fi transpuse în mod efectiv numai dacă termenii, contextul și obiectivele dispozițiilor legislative în cauză sunt identice sau, cel puțin, aproape identice. În prezenta cauză, trebuie să se acorde o atenție deosebită, în opinia noastră, faptului că Directiva 2008/48 prevede cerințe de informare mai extinse decât cele cuprinse, de exemplu, în Directiva 93/13/CEE⁷.

⁵ Hotărârea din 7 august 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, punctul 39). A se vedea în această privință Hotărârea din 19 aprilie 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punctul 31), și Hotărârea din 22 ianuarie 2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, punctul 73).

⁶ A se vedea în această privință Hotărârea din 19 aprilie 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punctul 32), Hotărârea din 22 ianuarie 2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, punctul 74), și Hotărârea din 5 septembrie 2019, Pohotovosť (C-331/18, EU:C:2019:665, punctul 56).

⁷ Directiva Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

44. În al treilea rând, în ceea ce privește obiectivele urmărite de Directiva 2008/48, din considerentele (4)-(9) ale acesteia reiese că directiva urmărește să faciliteze apariția unei piețe interne eficiente în domeniul creditelor de consum prin armonizarea cerințelor de informare pe care creditorii sunt obligați să le respecte, asigurând în același timp că această piață inspiră încredere consumatorilor, oferindu-le un nivel ridicat și echivalent de protecție⁸.

45. Cerințele de informare prevăzute de Directiva 2008/48 se întemeiază, așadar, în parte, pe premisa că pentru atingerea unui astfel de obiectiv este necesar un anumit grad de standardizare contractuală, cel puțin în ceea ce privește informațiile care trebuie incluse în contracte, și, în parte, pe premisa că consumatorul se află într-o poziție inferioară față de creditor în ceea ce privește informațiile referitoare la efectele contractului și la legislația aplicabilă⁹. În vederea atingerii acestor obiective, Directiva 2008/48 armonizează pe deplin obligațiile de informare care pot fi impuse creditorilor¹⁰ și stabilește în acest scop o distincție între informațiile care trebuie comunicate de creditori în cadrul publicității realizate (articolul 4), în etapa precontractuală (articolul 5), precum și în contractele propriu-zise (articolul 10)¹¹.

46. Întrucât Directiva 2008/48 prevede obligații de informare în diferite etape, aceste obligații, deși conexe, urmăresc obiective ușor diferite. În special, din considerentele (18) și (19) ale acestei directive reiese că obligația de a furniza consumatorului anumite informații în etapa precontractuală, prevăzută la articolul 5 din această directivă, urmărește, în primul rând, să le permită să compare diferitele oferte primite și apoi să o aleagă pe cea mai adecvată. În ceea ce privește obligația de a furniza consumatorilor anumite informații în etapa contractuală, prevăzută la articolul 10 din Directiva 2008/48, din considerentul (31) al acesteia reiese că Directiva 2008/48 urmărește să permită consumatorilor să conștientizeze drepturile și obligațiile care le revin în temeiul contractului¹². Mai precis, astfel cum a statuat Curtea, această dispoziție urmărește să asigure comunicarea către consumatori a tuturor informațiilor necesare pentru buna executare a contractului și în special, în acest scop, pentru exercitarea drepturilor lor¹³.

47. În măsura în care anumite informații menționate la articolul 10 din Directiva 2008/48 trebuie să fi fost comunicate anterior consumatorului în etapa precontractuală, în timp ce altele nu se referă la conținutul contractului, ci la legislația aplicabilă acestuia, este evident că legiuitorul Uniunii a urmărit atingerea obiectivului de a permite consumatorilor să își cunoască drepturile și obligațiile care decurg din contract, asigurându-se că, în caz de dificultăți, consumatorul se poate raporta la contractul în cauză pentru a găsi răspunsul la întrebarea sa, fără a trebui să suporte costul ocazionat de căutarea informațiilor relevante¹⁴.

⁸ A se vedea de asemenea Hotărârea din 5 septembrie 2019, Pohotovost' (C-331/18, EU:C:2019:665, punctul 41), și Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctul 36).

⁹ Aspectul legat de inferioritatea consumatorului în ceea ce privește puterea de negociere este abordat într-un mod mai pertinent în alte dispoziții ale Uniunii, în special în cele cuprinse în Directiva 93/13.

¹⁰ A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 iulie 2012, SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, punctul 38).

¹¹ Din acest punct de vedere, este important să se țină seama de faptul că Directiva 2008/48 se concentrează pe cerințele privind informațiile contractuale și nu privește aspecte legate de conținutul contractului sau pe angajamente pe care părțile ar fi trebuit să le asume. Prin urmare, astfel cum se arată la articolul 10 alineatul (1), anumite cerințe de formă prevăzute de dreptul național pentru ca schimbul de consimțământ să fie valabil nu sunt în mod necesar relevante pentru a aprecia dacă sunt îndeplinite obligațiile de informare prevăzute de această directivă.

¹² Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, punctul 31), și Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctul 35).

¹³ A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctul 45).

¹⁴ În practică, foarte puțini consumatori, cu excepția celor interesați de domeniul dreptului, citesc în detaliu contractele pe care le semnează. A se vedea în special Office of Fair Trading „Consumer contracts”, februarie 2011, p. 1, în special p. 116. Numai în etapa de executare a contractului, atunci când apar probleme, consumatorii vor începe să se intereseze de conținutul contractului.

48. În sfârșit, trebuie să se observe că, întrucât Directiva 2008/48 urmărește să faciliteze apariția unei piețe interne eficiente în domeniul creditelor de consum și, în acest scop, realizează o armonizare completă a cerințelor de informare, indiferent de soluțiile pe care Curtea intenționează să le adopte în prezentele cauze, aceste soluții vor trebui să fie cât mai precise posibil. Numai îndeplinind această condiție, securitatea juridică a operatorilor europeni, necesară pentru apariția unei astfel de piețe, ar fi efectivă.

49. Propunem să se răspundă la întrebările adresate în lumina acestor considerații.

B. Cu privire la prima întrebare adresată în cauza C-33/20, la prima întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a treia întrebare adresată în cauza C-187/20

50. Prin intermediul primei întrebări adresate în cauza C-33/20, al primei întrebări adresate în cauza C-155/20 și al celei de a treia întrebări adresate în cauza C-187/20, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că contractul de credit trebuie, pe de o parte, să indice rata dobânzii de întârziere aplicabilă la momentul încheierii sale sub forma unei „cifre specifice” și, pe de altă parte, să descrie în mod concret mecanismul de ajustare a acestei rate.

51. În ceea ce privește *prima parte a întrebării*, trebuie amintit de la bun început, potrivit jurisprudenței Curții, că eventualele cerințe de informare prevăzute de Directiva 2008/48 nu pot fi îndeplinite printr-o simplă referire într-un contract la un text legislativ sau la o normă administrativă¹⁵.

52. În versiunea în limba germană, articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 prevede că contractele de credit de consum trebuie să specifice „der Satz der Verzugszinsen gemäß der zum Zeitpunkt des Abschlusses des Kreditvertrags geltenden Regelung und die Art und Weise seiner etwaigen Anpassung sowie gegebenenfalls anfallende Verzugskosten”, utilizarea termenului „Regelung” având potențialul de a crea o anumită ambiguitate. Astfel, acest termen s-ar putea referi la clauzele contractului sau la normele legislative în vigoare la momentul încheierii contractului, ceea ce ar însemna că pentru respectarea acestor norme este necesar să se reproducă în contract conținutul legislației aplicabile. În acest al doilea scenariu, care este cel susținut de guvernul german, această cifră ar trebui indicată numai în cazul în care dispoziția legislativă menționează o rată a dobânzii aplicabilă ca valoare absolută.

53. În această privință, recunoaștem că articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 este departe de a fi explicit. Totuși, considerăm că modul de redactare, contextul și obiectivele acestei dispoziții pledează mai mult în favoarea interpretării acestei dispoziții în sensul că impune indicarea cifrei reale corespunzătoare ratei aplicabile la data încheierii contractului. Susținem acest punct de vedere pentru următoarele motive.

¹⁵ A se vedea Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 50), și Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctele 47 și 48). Desigur, potrivit jurisprudenței, „contractul” în sensul Directivei 2008/48, iar nu în sensul dispozițiilor care reglementează validitatea sa, nu trebuie în mod necesar să fie întocmit într-un singur document. Cu toate acestea, în măsura în care obiectivul principal al Directivei 2008/48 este de a armoniza întinderea obligațiilor de informare care pot fi impuse în diferitele state membre, acest lucru nu poate depinde de aspectul dacă, într-un stat membru, dispozițiile care prevăd norme de ordine publică fac parte din contract în sensul Directivei 2008/48, întrucât ar fi contrar unui asemenea obiectiv. În opinia noastră, în măsura în care Directiva 2008/48 este orientată spre informare, este clar că noțiunea de „contract” trebuie înțeleasă ca referindu-se la unul sau mai multe documente tangibile. Acest lucru este confirmat la articolul 10 alineatul (1) din directivă, care precizează că toate părțile primesc câte un exemplar al contractului de credit.

54. Se poate observa mai întâi că textul articolului 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 precizează el însuși că informațiile impuse de acest articol privesc o rată a dobânzii. Potrivit definiției generale date acestui termen, acesta din urmă se referă la un procent, și anume la o fracțiune de o sută¹⁶. Astfel, formula, criteriul de referință sau indicele de referință utilizat pentru calcularea unei rate nu reprezintă rata însăși¹⁷. S-ar putea adăuga că, atunci când versiunea germană a Directivei 2008/48 se referă la normele legislative în vigoare la momentul încheierii contractului, aceasta utilizează termeni mai expliți, ca de exemplu la articolul 14 alineatul (2) („das [...] geltendes innerstaatliche Recht”) și la articolul 14 alineatul (6) sau la articolul 15 alineatul (2) („nach den geltende Rechtsvorschriften”).

55. Mai important, în versiunea în limba engleză, articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 se referă la „the interest rate applicable in the case of late payments as applicable at the time of the conclusion of the credit agreement and the arrangements for its adjustment”. În mod similar, versiunea în limba franceză menționează „le taux d’intérêt applicable en cas de retard de paiement applicable au moment de la conclusion du contrat de crédit et les modalités d’adaptation de ce taux”.

56. În opinia noastră, faptul că această dispoziție menționează în mod clar, cel puțin în alte versiuni lingvistice, că, pe de o parte, rata dobânzii care trebuie specificată trebuie să fie cea aplicabilă „la momentul încheierii contractului de credit” și, pe de altă parte, că aceste informații trebuie furnizate în plus față de cea privind termenii și condițiile de ajustare a acestei rate demonstrează că termenul „rată a dobânzii” trebuie înțeles în sensul că nu se referă la definiția acestei rate sau la formula de calcul utilizată în acest scop, ci la procentul care corespunde ratei aplicabile la data încheierii contractului. Astfel, definiția ratei sau a formulei de calcul utilizate (în cazurile în discuție, $X + 5$, unde X este egal cu valoarea dobânzii de bază germane) nu se va modifica fără modificarea contractului.

57. Prin urmare, în cazul în care noțiunea de „rată a dobânzii” ar trebui înțeleasă în sensul că se referă la formula de calcul utilizată, nu ar fi fost necesar să se precizeze că această rată trebuie să fie cea aplicabilă la data încheierii contractului și nici să se impună, în plus, indicarea modalităților de ajustare a acesteia. În special, în ceea ce privește acest al doilea tip de informații, dacă noțiunea de „rată a dobânzii” ar trebui înțeleasă ca referindu-se la definiția sau la formula de calcul utilizată, modalitatea de ajustare a acesteia ar fi deja cuprinsă în definiția ratei sau în formula de calcul a acesteia, sub forma unei variabile sau, precum în speță, a unei trimeri la un indice de referință¹⁸.

58. Desigur, astfel cum au subliniat anumite părți, unele rate ale dobânzii, precum cele în discuție în litigiul principal, pot varia, dar acest argument susține mai degrabă concluzia de mai sus. Ea poate explica printre altele motivul pentru care articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva

¹⁶ A se vedea de exemplu *Dicționarul Cambridge*. Atât în domeniul financiar, cât și în limbajul curent, există o diferență între rata dobânzii și rata de referință: în timp ce primul termen se referă la procentul utilizat pentru calcularea unei sume care trebuie plătită în schimbul unei prestații sau cu titlu de compensație pentru un prejudiciu, al doilea termen se referă la utilizarea unui indice de referință care ia forma unei rate pentru calcularea acestei remunerații. A se vedea definiția dată noțiunii de rată de referință pe site-ul internet de referință în domeniul financiar *Investopedia*. Numai prin imprecizii lingvistice termenul „rată a dobânzii” este uneori utilizat pentru a desemna nu o fracțiune de o sută, ci formula utilizată pentru calcularea acesteia la un moment dat.

¹⁷ Desigur, articolul 3 litera (j) din Directiva 2008/48 precizează că „rata dobânzii aferente creditului” se referă la o rată a dobânzii care poate fi variabilă. Cu toate acestea, în matematică sau finanțe, o rată a dobânzii este variabilă atunci când procentul exprimat s-ar putea modifica. Prin urmare, faptul că o rată a dobânzii ar putea fi variabilă nu înseamnă că articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 ar trebui înțeles că se referă la o formulă de calcul.

¹⁸ Argumentul invocat de guvernul german potrivit căruia, în cazul în care articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 ar trebui interpretat în sensul că se referă la o cifră specifică, aceasta ar avea drept consecință, având în vedere articolul 14 alineatul (1) litera (b) din directivă, prelungirea termenului de retragere cu ocazia fiecărei modificări a acestei rate, în opinia noastră nu pare foarte relevant, întrucât tocmai articolul 10 alineatul (2) litera (l) sus-menționat precizează că este necesară numai indicarea ratei aplicabile în ziua încheierii contractului.

2008/48 precizează nu numai că rata care trebuie indicată trebuie să fie cea aplicabilă la data încheierii contractului, ci că este necesar de asemenea să se indice măsurile pentru ajustarea acesteia.

59. În consecință, modul de redactare a articolului 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 tinde deja să evidențieze că această dispoziție ar trebui interpretată în sensul că obligă creditorul să indice în special rata care ar fi efectiv aplicată în cazul în care împrumutatul nu își îndeplinește obligațiile de plată de la data încheierii contractului.

60. Această concluzie este confirmată de *obiectivele* și de *economia generală* a acestei directive.

61. În primul rând, observăm că, de fiecare dată când articolul 3 din Directiva 2008/48 definește o rată, această dispoziție subliniază că rata trebuie să fie exprimată sub forma unui procent. În opinia noastră, aceste precizări nu constituie excepții de la definiția obișnuită a noțiunii de „rată”, astfel cum susține guvernul german, ci mai degrabă o evocare a faptului că scopul acestor definiții este de a preciza modul în care trebuie calculată procentul respectiv, în funcție de natura ratei în cauză¹⁹.

62. În acest context, considerăm, în ceea ce privește definiția noțiunii de „rată”, că dacă legiuitorul ar fi intenționat să oblige creditorii să nu indice procentul real corespunzător ratei dobânzii aplicabile la data încheierii contractului, ci mai degrabă formula care trebuie utilizată pentru calcularea acesteia, se presupune că ar fi precizat acest lucru.

63. În al doilea rând, în ceea ce privește obiectivele urmărite de articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48, observăm că această dispoziție urmărește să permită consumatorilor europeni să își cunoască drepturile și obligațiile. Din acest punct de vedere, se poate admite, astfel cum au subliniat unele părți, că, în raport cu executarea contractului, specificarea ratei efectiv aplicabile în ziua încheierii contractului, luată în considerare în mod izolat, prezintă un interes redus, deoarece este foarte probabil ca aceasta să se modifice ulterior.

64. Cu toate acestea, este dificil să se conteste că cerința privind menționarea procentului care corespunde, la momentul încheierii contractului, ratei dobânzii aplicabile în cazul efectuării cu întârziere a plăților permite consumatorilor să conștientizeze consecințele neefectuării unei plăți²⁰ și considerăm că este mai relevantă decât utilizarea unei formule de calcul sau decât referirea la un indice de referință abstract ori la o rată de referință abstractă. În plus, aceasta nu este singura informație impusă de dispoziția articolului 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48. În special, problema actualizării acestei informații este abordată în mod specific prin faptul că dispoziția menționată impune de asemenea indicarea măsurilor pentru ajustarea

¹⁹ Acest argument nu este contrazis de ultima teză a articolului 3 litera (k) din Directiva 2008/48, potrivit căruia, în cazul în care nu sunt fixate toate ratele dobânzii aferente creditului în contractul de credit, se consideră că rata dobânzii aferente creditului este fixă numai pentru termenele parțiale pentru care ratele dobânzii aferente creditului sunt stabilite exclusiv printr-un procentaj fix specific convenit în momentul încheierii contractului de credit. Într-adevăr, din articolul 3 litera (j) rezultă că ratele fixe ale dobânzii aferente creditului sunt un subsansamblu al ratelor dobânzii aferente creditului, care, la rândul lor, sunt întotdeauna procente, în conformitate cu această dispoziție: „rata dobânzii exprimată ca *procent* fix sau variabil”; sublinierea noastră. În consecință, articolul 3 litera (k) din directivă ar trebui interpretat în sensul că, în cazul în care nu sunt definite în contract toate procentele care exprimă rata dobânzii aferente creditului, se consideră că aceste rate sunt stabilite numai în perioadele pentru care au fost determinate, exclusiv cu ajutorul unui anumit procent fix convenit la momentul încheierii contractului, spre deosebire de procentele calculate, la un moment dat, prin aplicarea unei formule sau a unui indice de referință.

²⁰ În practică, rata dobânzii de întârziere este, în general, stabilită prin lege. În acest context, în lumina obiectivului urmărit de directivă, care este acela de a asigura un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, este important ca acestora să li se ofere clarificări cu privire la rata respectivă.

acesteia. Prin urmare, nu se poate considera că menționarea acestui procent ar fi insuficientă pentru a permite consumatorilor din Uniune să înțeleagă consecințele care ar rezulta probabil în cazul lor din neîndeplinirea obligației de plată.

65. În sfârșit, se poate observa că obligația de a indica rata dobânzii aplicabile în caz de întârziere a plății nu figurează numai printre informațiile care trebuie furnizate în contract, ci figurează și printre informațiile care trebuie furnizate în etapa precontractuală, în conformitate cu articolul 5 din Directiva 2008/48. În consecință, noțiunea „rata dobânzii aplicabilă în cazul ratelor restante” trebuie interpretată astfel încât să răspundă obiectivelor urmărite atât de articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48, cât și de articolul 5 alineatul (1) litera (l) din această directivă.

66. Din această perspectivă, în ceea ce privește obiectivul urmărit de cerințele de informare precontractuală prevăzute la articolul 5 alineatul (1) din Directiva 2008/48, reiese din considerentul (18) al acestei directive că printre obiectivele acesteia se numără acela de a insufla încredere consumatorilor, prevăzând „dispoziții speciale privind publicitatea referitoare la contractele de credit, precum și anumite elemente de informare standard care ar trebui furnizate consumatorilor pentru a le permite acestora în special să *compare diferitele oferte*”. „Aceste informații ar trebui oferite într-o manieră clară, concisă și vizibilă prin intermediul unui exemplu reprezentativ”²¹.

67. În această privință, trebuie să se observe că, potrivit unei jurisprudențe constante, dispozițiile dreptului Uniunii privind protecția consumatorilor trebuie interpretate în funcție nu de situația reclamantilor din cauzele în discuție, ci în funcție de situația unui consumator mediu, normal informat, suficient de atent și de avizat²². În acest context, din considerentul (6) al Directivei 2008/48 reiese în mod clar că printre obiectivele acesteia se numără dezvoltarea unei piețe a creditului mai transparente și eficiente, în cadrul spațiului fără frontiere interne. Întrucât, în plus, temeiul juridic ales pentru adoptarea sa a fost articolul 95 CE (devenit articolul 114 TFUE), care poate justifica adoptarea unor măsuri de armonizare numai dacă vizează îmbunătățirea condițiilor de funcționare a pieței interne²³, se poate deduce că posibilitatea de comparare a ofertelor pe care articolul 5 din Directiva 2008/48 urmărește să o faciliteze trebuie înțeleasă nu în raport cu situația unui consumator național, ci mai degrabă cu cea a unui consumator european²⁴.

68. În orice caz, trebuie să se constate că un consumator mediu nu dispune de experiența specialistului financiar. Astfel, este corect să se presupună că un consumator mediu care, mai mult, poate avea reședința în alt stat membru, nu poate înțelege cu ușurință, și, prin urmare, nu poate compara diferitele rate ale dobânzii de întârziere care se pot aplica în cazul în care singurele informații care i-au fost furnizate sunt formula de calcul utilizată pentru a determina această rată la un moment dat, în special atunci când o asemenea formulă implică o rată, un criteriu de referință sau un indice de referință național. În opinia noastră, tocmai pentru a oferi consumatorului european un punct de comparație, Directiva 2008/48 prevede că fiecare contract de credit de consum trebuie să indice rata dobânzii aplicabile, iar nu doar metoda de calcul sau de ajustare a acestei rate.

²¹ Sublinierea noastră.

²² A se vedea de exemplu Hotărârea din 3 septembrie 2020, Profi Credit Polska și alții (C-84/19, C-222/19 și C-252/19, EU:C:2020:631, punctul 74).

²³ Hotărârea din 5 octombrie 2000, Germania/Parlamentul și Consiliul (C-376/98, EU:C:2000:544, punctul 95).

²⁴ A se vedea în acest sens Concluziile avocatei generale Kokott prezentate în cauza Schyns (C-58/18, EU:C:2019:120, punctul 43) și prin analogie raționamentul urmat de Curte în Hotărârea din 2 mai 2019, Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego (C-614/17, EU:C:2019:344, punctele 46-50).

69. În aceste condiții, deși directiva ar fi putut fi mai explicită cu privire la acest aspect, considerăm că, având în vedere în special modul de redactare a articolului 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48, obligația de a menționa „rata dobânzii aplicabilă în cazul ratelor restante” trebuie înțeleasă în sensul că impune ca, la data încheierii contractelor, în cuprinsul acestora să se indice procentul corespunzător ratei dobânzii care ar fi aplicat în cazul în care debitorul nu își îndeplinește obligațiile de plată²⁵.

70. În ceea ce privește *a doua parte a întrebării* referitoare la măsurile pentru ajustarea ratei dobânzii aplicabile în cazul ratelor restante, din modul de redactare a articolului 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 reiese că aceste măsuri trebuie să fie menționate și în contractul de credit.

71. Având în vedere explicațiile furnizate în cererile de decizie preliminară, întrebările adresate de instanța de trimitere ar trebui, în opinia noastră, să fie interpretate în sensul că se referă la gradul de precizie care trebuie să caracterizeze informațiile referitoare la acest aspect și care trebuie să figureze în contract. Poate mai precis, întrebarea se referă la aspectul dacă instituția de credit trebuie să indice, atunci când rata dobânzii se bazează pe o rată de referință, de către cine, când și în funcție de ce criterii se stabilește această rată.

72. În această privință, trebuie arătat că, potrivit jurisprudenței Curții, un creditor nu poate îndeplini cerințele de informare prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 prin menționarea faptului că acel contract se limitează să facă referire la dispozițiile legislative aplicabile²⁶. Cu toate acestea, nu considerăm că articolul 10 alineatul (2) litera (l) din această directivă ar trebui interpretat în sensul că impune creditorului să explice, în cazul în care o rată de referință este utilizată pentru a calcula o rată a dobânzii, modul în care această rată de referință trebuie ajustată sau chiar, după caz, precum în speță, că rata de referință utilizată corespunde unei rate publicate de BCE.

73. Ajungem la această concluzie pentru motivele prezentate în continuare.

74. În primul rând, dacă o rată a dobânzii este calculată pe baza unei formule care conține o variabilă, utilizarea acestei variabile va constitui modalitatea sau una dintre modalitățile de ajustare a ratei dobânzii. În cazul în care, precum în prezentele cauze, nu există nicio altă modalitate de ajustare a ratei, este suficient, pentru a îndeplini cerințele prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48, ca în contract să se indice formula de calcul al ratei aplicabile și, în cazul în care variabila este o rată de referință, cine este emitentul acestei rate, unde este publicată și care este frecvența cu care este publicată.

75. În al doilea rând, observăm că, ulterior faptelor în discuție în prezentele cauze, articolul 5 alineatul (1) din Directiva 2008/48 a fost modificat pentru a se preciza că, atunci când un contract de credit de consum se referă la o rată de referință în sensul articolului 3 alineatul (1)

²⁵ În această privință, subliniem că o asemenea concluzie nu este contrazisă de faptul că anumite contracte pot avea rate variabile ale dobânzii. Pe de o parte, această împrejurare nu face imposibilă specificarea ratei dobânzii de bază aplicabile la data încheierii contractului. Pe de altă parte, instrumentele de gestionare a contractelor pot fi utilizate pentru a gestiona orice actualizare a informațiilor destinate consumatorilor.

²⁶ A se vedea de exemplu Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctul 48).

punctul 3 din Regulamentul (UE) 2016/1011²⁷, creditorul sau, dacă este cazul, intermediarul creditului îi precizează consumatorului denumirea și administratorul indicelui de referință, precum și potențialele implicații asupra consumatorului (ceea ce implică, în opinia noastră, precizarea frecvenței cu care este publicat indicele respectiv)²⁸. Totuși, nu este de așteptat ca creditorul să explice modul în care acest indice de referință este el însuși stabilit.

76. În sfârșit, detalierea modului în care este stabilită rata de referință nu pare necesară pentru atingerea obiectivelor urmărite prin intermediul articolelor 5 și 10 din directivă, ci ar putea fi chiar contrară acestora. Astfel, întrucât este o rată de referință publicată de o bancă centrală, aceasta poate depinde, în parte, de date macroeconomice și, în parte, de considerente de politică monetară (incluzând în special aspecte legate de stabilitatea prețurilor și de inflație). Orice încercare de explicare a modului de ajustare a acestei rate ar implica un efort disproporționat din partea creditorului în raport cu celelalte informații menționate la articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48. O asemenea cantitate de informații ar putea prezenta ea însăși riscul de a copleși consumatorul cu o gamă largă de informații și date financiare și economice²⁹. O atare obligație ar putea fi foarte împovărătoare în ceea ce privește creditorul și este îndoielnic dacă, în lipsa unei formulări foarte clare în sens contrar, o atare obligație a fost vreodată avută în vedere de legiuitorul european.

77. În speță, clauzele în discuție în litigiile principale precizează că rata de referință utilizată în formula de calcul al ratei dobânzii de întârziere este publicată de Banca Federală Germană și că această rată este stabilită la 1 ianuarie și, respectiv, la 1 iulie din fiecare an. Întrucât este o rată oficială, disponibilă gratuit pe site-ul internet al Băncii Federale Germane, considerăm că această indicație este suficientă pentru a permite consumatorului european mediu, despre care se poate presupune că este normal informat și suficient de atent, să înțeleagă de către cine, unde și când este publicată această rată.

78. Desigur, aceste referințe contractuale nu precizează că rata de referință utilizată corespunde unei rate publicate de BCE. Cu toate acestea, niciun element din textul articolului 5 sau al articolului 10 din Directiva 2008/48 nu sugerează că o asemenea indicare este necesară. În plus, nu înțelegem în ce mod aceste informații ar fi necesare pentru comparabilitatea ofertelor și nici în ce mod ar ajuta consumatorul să își cunoască drepturile și obligațiile. Ceea ce contează pentru consumator este să înțeleagă consecințele care derivă din contract³⁰ și, din acest punct de vedere, este suficient, în opinia noastră, să știe că rata aplicată este o rată valabilă din punct de vedere juridic, precum și unde poate fi găsită.

²⁷ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 8 iunie 2016 privind indicii utilizați ca indici de referință în cadrul instrumentelor financiare și al contractelor financiare sau pentru a măsura performanțele fondurilor de investiții și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2014/17/UE și a Regulamentului (UE) nr. 596/2014 (JO 2016, L 171, p. 1). Articolul 3 alineatul (1) punctul 3 din acest regulament definește indicele de referință ca fiind „orice indice prin raportare la care este stabilit quantumul de plătit în cadrul unui instrument financiar sau al unui contract financiar sau este stabilită valoarea unui instrument financiar ori indicele respectiv este folosit pentru a măsura performanța unui fond de investiții cu scopul de a urmări randamentul unui astfel de indice sau de a defini structura activelor dintr-un portofoliu sau de a calcula comisioanele de performanță”.

²⁸ În cazul unei rate a dobânzii de întârziere calculate pe baza unui indice de referință emis de o bancă centrală, informarea consumatorului cu privire la posibilele consecințe ale acestui indice presupune informarea consumatorului cu privire la modul în care este reflectat indicele respectiv, ceea ce implică formula de calcul al ratei dobânzii de întârziere care include indicele respectiv, precum și periodicitatea cu care este publicat indicele respectiv, întrucât aceasta din urmă va determina, la rândul său, volatilitatea ratei dobânzii aplicabile.

²⁹ În plus, sistemele de drept național stabilesc în general, cum este cazul în dreptul german, criteriul de referință, indicele de referință sau rata care poate fi utilizată pentru calcularea unei rate a dobânzii pentru efectuarea cu întârziere a plăților.

³⁰ Hotărârea din 3 septembrie 2020, Profi Credit Polska și alții (C-84/19, C-222/19 și C-252/19, EU:C:2020:631, punctul 75).

79. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la prima întrebare adresată în cauza C-33/20, la prima întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a treia întrebare adresată în cauza C-187/20 că articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că contractul de credit trebuie să indice, în primul rând, rata dobânzii de întârziere sub forma unui procent aplicabilă la data încheierii contractului de credit și, în al doilea rând, momentul în care această rată ar putea varia, formula de calcul utilizată în timp util pentru calcularea ratei aplicabile și, în cazul în care se recurge, ca variabilă, la o rată de referință sau la un indice de referință, data publicării acesteia, precum și unde a fost publicată și de către cine.

C. Cu privire la a șasea întrebare adresată în cauza C-187/20

80. Prin intermediul celei de a șasea întrebări adresate în cauza C-187/20, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că în contractul de credit trebuie să fie specificate condițiile procedurale esențiale pentru formularea unei contestații în cadrul unei proceduri extrajudiciare sau a unei căi de atac sau dacă este suficient ca acel contract să se limiteze să facă trimitere în această privință la normele de procedură disponibile pe internet.

81. S-ar putea observa inițial că, în temeiul articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, contractele de credit de consum trebuie să indice „dacă există sau nu posibilitatea recurgerii la o procedură extrajudiciară de contestare și la o cale de atac pentru consumator și, în caz afirmativ, modalitățile de acces la acestea”. În consecință, pentru a răspunde la această întrebare, este necesar să se stabilească care este sensul dat prin această dispoziție „modalităților de acces la o procedură extrajudiciară de contestare și la o cale de atac”.

82. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în măsura în care dispozițiile dreptului Uniunii nu trimit la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul și domeniul lor de aplicare, acestea trebuie să primească în întreaga Uniune o interpretare autonomă și uniformă. O astfel de interpretare trebuie să țină seama nu numai de termenii, ci și de contextul acestor dispoziții și de obiectivul urmărit de reglementarea în cauză³¹. Întrucât Directiva 2008/48 nu face trimitere la dreptul statelor membre pentru a stabili sensul noțiunii de „modalități de acces la o procedură extrajudiciară de contestare și la o cale de atac”, ea trebuie considerată o noțiune autonomă a dreptului Uniunii și, prin urmare, trebuie interpretată în mod uniform în întreaga Uniune Europeană.

83. În această privință, observăm, pe de o parte, că modalitățile de acces care, potrivit articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, trebuie să fie menționate în contract sunt cele referitoare la „o procedură extrajudiciară de contestare și la [căi] de atac”, care includ nu numai procedurile interne de contestare, ci și procedurile care pot fi desfășurate în fața unei entități distincte³². În schimb, astfel cum pare să fie cazul procedurii de contestare în fața Mediatorului Băncilor Private germane, procedura extrajudiciară de contestare și calea de atac, prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, pot fi supuse unor condiții speciale de admisibilitate și, în plus, pot fi modificate de entitatea responsabilă.

³¹ Hotărârea din 21 octombrie 2020, Möbel Kraft (C-529/19, EU:C:2020:846, punctul 21). Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât, în domeniile vizate, Directiva 2008/48 realizează o armonizare completă.

³² A se vedea în acest sens articolul 24 din Directiva 2008/48: „recurgând, după caz, la *organisme* existente”. Sublinierea noastră.

84. Cu toate acestea, contrar celor susținute de unele părți, aceste împrejurări nu pot justifica, ele singure, interpretarea articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 în sensul că un contract s-ar putea referi pur și simplu la un site internet cu privire la aceste aspecte pentru motivul că în esență ar fi imposibilă gestionarea în alt mod a modificărilor posibile ale regulilor de procedură aplicabile. Desigur, impunerea obligației creditorilor de a include în contract alte informații decât adresa unui site internet dedicat acestor proceduri va însemna în mod necesar că, în cazul unei modificări a listei procedurilor extrajudiciare de contestare sau a căilor de atac disponibile ori a modalităților de contestare în fața unuia dintre organismele competente, conținutul contractului va trebui actualizat. Într-adevăr, ar fi contrar obiectivelor Directivei 2008/48 ca articolul 10 din aceasta să fie interpretat în sensul că nu impune creditorului să efectueze o astfel de actualizare, întrucât, astfel cum am explicat, informațiile menționate în această dispoziție sunt cele care au fost considerate de legiuitorul Uniunii ca fiind probabil esențiale pe durata executării contractului³³.

85. Cu toate acestea, o asemenea obligație de actualizare nu constituie o sarcină nerezonabilă pentru creditor. Pe de o parte, dezvoltarea instrumentelor de gestionare a contractelor în ultimii 20 de ani a făcut ca monitorizarea contractelor să fie mult mai simplă și mai puțin costisitoare pentru creditor. Pe de altă parte, punerea în aplicare a unei asemenea actualizări nu prezintă nicio dificultate juridică. Astfel, o clauză care se limitează la a menționa existența sau inexistența unor proceduri extrajudiciare de contestare și a unor căi de atac aflate la dispoziția consumatorului, precum și modalitățile de acces la acestea, are mai degrabă o valoare informativă, iar nu normativă, întrucât nu stabilește întinderea drepturilor și obligațiilor părților. În consecință, actualizarea acestor informații nu constituie o modificare a contractului la care, de exemplu, consumatorul s-ar putea opune.

86. În orice caz, se poate observa că articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2008/48 impune *primirea* de către consumatori a unui exemplar al contractului de credit. Astfel, utilizarea termenului „primesc” implică faptul că consumatorul nu are obligația de a accesa o legătură internet sau de a lua vreo măsură pentru a accesa clauzele contractului³⁴. În plus, Curtea a statuat deja că creditorii nu pot respecta o obligație de informare în temeiul articolului 10 din Directiva 2008/48 doar prin menționarea în contract a locului unde pot fi găsite aceste informații³⁵.

87. În măsura în care instanța de trimitere pare să fie deja conștientă de această situație, considerăm că întrebările adresate de instanța de trimitere trebuie să fie înțelese în sensul că privesc mai specific aspectul legat de semnificația noțiunii de „modalități de acces” din cadrul articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 și, din nou, gradul de precizie pe care informațiile cuprinse în contract ar trebui să îl aibă în această privință.

88. În această privință, trebuie amintit de asemenea că, potrivit unei jurisprudențe constante, în vederea interpretării unei dispoziții de drept al Uniunii, trebuie să se țină seama atât de formularea și de obiectivul acestei dispoziții, cât și de contextul reglementării din care ea face parte³⁶.

³³ Astfel cum am explicat, din faptul că directiva prevede obligații de informare în mai multe etape distincte ale procesului contractual și că unele dintre informațiile menționate nu sunt direct legate de contract, cum ar fi cele referitoare la existența unor proceduri extrajudiciare, se poate deduce că articolul 10 din Directiva 2008/48 are ca obiect, cel puțin în parte, transformarea contractului într-un document la care consumatorul se poate raporta în cursul executării sale, în cazul în care are nelămuriri.

³⁴ Hotărârea din 5 iulie 2012, Content Services (C-49/11, EU:C:2012:419, punctele 36 și 37).

³⁵ A se vedea de exemplu Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 50), și Hotărârea din 26 martie 2020, Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, punctele 46-49).

³⁶ A se vedea de exemplu Hotărârea din 12 iunie 2014, Lukoyl Neftohim Burgas (C-330/13, EU:C:2014:1757, punctul 59), sau Hotărârea din 27 martie 2019, slewo (C-681/17, EU:C:2019:255, punctul 31).

89. În ceea ce privește modul de redactare a articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, se poate deduce din termenii aleși de legiuitor, și anume în limba germană, sintagma „die Voraussetzungen für diesen Zugang” (în limba engleză, „methods for having access” sau în limba franceză, „modalités d'accès à ces dernières”³⁷), că informațiile care trebuie furnizate consumatorilor implică altceva decât simpla menționare a diferitor proceduri existente. Totuși, observăm de asemenea că aceste noțiuni se referă numai la „accesul” la aceste proceduri, iar nu la modul lor de funcționare. Acestea nu implică un nivel de precizie care să impună creditorului să reproducă *in extenso* toate normele procedurale aplicabile în toată documentația contractuală furnizată consumatorului.

90. În opinia noastră, acest lucru este confirmat de contextul în care este enunțată dispoziția menționată, în măsura în care partea introductivă a articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 precizează că informațiile trebuie să fie specificate în mod clar și *concis*, ceea ce implică faptul că trebuie menționate numai informațiile esențiale.

91. În sfârșit, în ceea ce privește obiectivul urmărit de articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, observăm că existența unei „procedur[i] extrajudiciar[e] de contestare și [a unei căi] de atac pentru consumator și, în caz afirmativ, modalitățile de acces la acestea” nu figurează printre informațiile care, potrivit articolului 5 din Directiva 2008/48, trebuie furnizate consumatorilor în etapa precontractuală. Pare evident astfel că legiuitorul Uniunii a considerat că aceste informații sunt esențiale nu pentru compararea ofertelor, ci mai degrabă pentru soluționarea problemelor care pot surveni pe durata executării contractului³⁸. Prin urmare, scopul urmărit de această dispoziție este de a încuraja consumatorul să recurgă la aceste proceduri. Toate acestea implică în opinia noastră, furnizarea unor informații suficiente pentru a se evita orice dezamăgire în această privință.

92. Prin urmare, se poate concluziona că informațiile privind modalitățile de acces la orice procedură extrajudiciară de contestare sau cale de atac aplicabilă, care trebuie incluse în contract în temeiul articolului 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, sunt limitate la ceea ce este necesar pentru a se asigura că împrumutatul poate decide, în deplină cunoștință de cauză, dacă este oportun să recurgă la una dintre aceste proceduri și, pe de altă parte, pentru a putea introduce o astfel de contestație sau cale de atac fără a avea temerea că va fi privat definitiv de posibilitatea de a-și valorifica drepturile.

³⁷ Desigur, existența unor proceduri extrajudiciare de contestare sau a unor căi de atac este menționată în anexa II la Directiva 2008/48 printre elementele care trebuie incluse în „Informațiile standard la nivel european privind creditul de consum”, ce necesită comunicarea în etapa precontractuală. Observăm însă că, potrivit articolului 5 alineatul (1) din această directivă, utilizarea acestui document permite să se prezume că creditorul a respectat nu numai cerințele de informare prevăzute de această directivă, ci și pe cele cuprinse în Directiva 2002/65, al cărei articol 3 alineatul (1) punctul 4 litera (a) impune ca aceste informații să fie furnizate înainte de încheierea contractului la distanță. Prin urmare, concluzionăm că această informație nu trebuie să fie menționată în acest document, cu excepția situațiilor în care contractul respectiv intră și în domeniul de aplicare a acestei a doua directive.

³⁸ A se vedea în acest sens considerentul (47) al Directivei 2013/11/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2013 privind soluționarea alternativă a litigiilor în materie de consum și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2009/22/CE (Directiva privind SAL în materie de consum) (JO 2013, L 165, p. 63). Nu avem convingerea deplină că, după cum ar putea sugera o interpretare superficială a punctului 34 din Hotărârea din 25 iunie 2020, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände (C-380/19, EU:C:2020:498), existența uneia sau a mai multor proceduri extrajudiciare de contestare sau căi de atac prezintă o importanță fundamentală pentru consumator în decizia pe care o ia de a semna un contract. Desigur, dacă statelor membre li s-ar permite să impună proceduri precontencioase obligatorii și costisitoare, informarea cu privire la existența unei asemenea proceduri ar putea împiedica consumatorul respectiv să încheie contractul. Cu toate acestea, astfel cum Curtea a avut deja ocazia să sublinieze, pentru a fi respectat principiul protecției jurisdicționale efective, este necesar ca statele membre să prevadă că orice procedură alternativă obligatorie de soluționare a litigiilor fie nu trebuie să genereze costuri, fie generează costuri într-un quantum foarte redus. A se vedea Hotărârea din 14 iunie 2017, Menini și Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, punctul 61).

93. Considerăm că acest din urmă aspect este cu atât mai important cu cât articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 se referă la orice procedură extrajudiciară de contestare sau cale de atac, indiferent dacă este facultativă sau obligatorie. Cu toate acestea, apreciem că un asemenea obiectiv nu implică detalierea normelor procedurale aplicabile, inclusiv a normelor în materie de admisibilitate, atât timp cât nerespectarea acestora nu privează definitiv consumatorul de posibilitatea de a-și valorifica drepturile.

94. Mai precis, toate acestea implică faptul că contractul de credit de consum ar trebui să menționeze următoarele elemente:

- toate procedurile extrajudiciare de contestare și căile de atac pe care consumatorul le are la dispoziție (iar nu numai cele care ar fi implicite preferate de creditor), cu excepția procedurilor ad-hoc;
- dacă este cazul, costul acestora (și, în acest caz, necesitatea reprezentării)³⁹;
- dacă contestația sau calea de atac trebuie depusă pe suport de hârtie sau în format electronic;
- adresa fizică sau electronică la care ar trebui trimisă cererea sau calea de atac;
- condițiile de formă care trebuie respectate în acest sens, dar numai în cazul în care nerespectarea lor este de natură să conducă la respingerea definitivă a cererii, fără posibilitatea de îndreptare a neregularității.

95. Această concluzie nu este repusă în discuție, în opinia noastră, de Directiva 2013/11. Desigur, acesta din urmă prevede, la articolul 13 alineatul (2), doar că comercianții, oricare ar fi aceștia, trebuie să indice pe site-ul internet al acestora, în cazul în care există, și, dacă este cazul, în termenii și condițiile generale ale contractelor de vânzare sau de prestare de servicii între comerciant și consumator, principala entitate sau principalele entități de soluționare alternativă a litigiilor (SAL) de care aparțin comercianții respectivi, atunci când comercianții respectivi se angajează sau sunt obligați să utilizeze acele entități pentru a soluționa litigiile cu consumatorii, precum și adresa site-ului internet al acestora. Totuși, articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată prevede că dispozițiile sale prevalează numai în cazul în care o dispoziție a acestei directive se află în *contradicție* cu o dispoziție prevăzută într-un alt act juridic al Uniunii și privește proceduri referitoare la căile de atac extrajudiciare inițiate de un consumator împotriva unui comerciant. Dat fiind faptul că Directiva 2013/11 realizează o armonizare minimă⁴⁰, pentru a fi în conflict cu altă directivă, Directiva 2013/11 trebuie să prevadă standard mai ridicat față de această altă directivă⁴¹. În acest context, întrucât Directiva 2008/48 prevede în mod clar cerințe de informare mai stricte decât Directiva 2013/11, iar nu invers⁴², nu există niciun motiv pentru a

³⁹ Amintim totuși că în cazul procedurilor inițiate în temeiul Directivei 2013/11 Curtea a statuat că nu se poate impune ca consumatorii să fie reprezentați de un avocat. A se vedea Hotărârea din 14 iunie 2017, Menini și Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, punctul 64). Totuși, pe de o parte, această directivă nu vizează toate procedurile extrajudiciare prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48. Pe de altă parte, unele proceduri ar putea necesita reprezentarea prin persoane care nu sunt avocați, cum ar fi o asociație a consumatorilor.

⁴⁰ A se vedea articolul 2 alineatul (3) din Directiva 2013/11.

⁴¹ A se vedea prin analogie Avizul 1/03 (Noua Convenție de la Lugano) din 7 februarie 2006 (EU:C:2006:81, punctul 127).

⁴² Motivul este probabil acela că Directiva 2013/11 se aplică oricărui tip de tranzacție.

acorda prioritate obligației de informare prevăzute la articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2013/11 în raport cu cerințele prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48⁴³.

96. În litigiul principal din cauza C-187/20, contractele de credit de consum în discuție menționează posibilitatea inițierii unei proceduri de contestare în fața Mediatorului Băncilor Private. Acestea precizează de asemenea că normele de procedură pentru soluționarea reclamațiilor clienților din sectorul bancar german sunt disponibile la cerere sau pot fi consultate pe internet și că reclamațiile trebuie trimise în scris la adresa specificată.

97. În opinia noastră, aceste informații trebuie considerate suficiente pentru a îndeplini cerințele prevăzute la articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48, în măsura în care, în primul rând, nu există alte proceduri extrajudiciare de contestare sau căi de atac aplicabile acestui tip de contract, în al doilea rând, procedura de contestare în fața Mediatorului Băncilor Private este gratuită și nu necesită reprezentare juridică și, în al treilea rând, nu există alte condiții de formă pentru introducerea unei reclamații în fața acestui organism decât trimiterea reclamației în formă scrisă la adresa indicată, a cărei nerespectare ar putea împiedica definitiv reclamantul să aibă acces la această procedură specială.

98. Având în vedere cele de mai sus, propunem Curții să răspundă la a șasea întrebare adresată în cauza C-187/20 că articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că contractul de credit trebuie să enumere toate procedurile extrajudiciare de contestare și căile de atac pe care le are la dispoziție consumatorul și, dacă este cazul, costul acestor proceduri, indiferent dacă contestația sau calea de atac trebuie depusă pe suport de hârtie sau în format electronic, adresa fizică sau electronică la care ar trebui trimisă o asemenea contestație sau cale de atac, precum și condițiile de formă care trebuie respectate în cazul în care nerespectarea lor ar putea conduce la pierderea oricărei posibilități a consumatorului de a-și valorifica drepturile.

D. Cu privire la a patra întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a șaptea întrebare adresată în cauza C-187/20

99. Prin intermediul celei de a patra întrebări adresate în cauza C-155/20 și al celei de a șaptea întrebări adresate în cauza C-187/20, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că creditorul poate invoca o excepție întemeiată pe decădere atunci când consumatorul își exercită dreptul de retragere la mult timp după expirarea termenului de 14 zile prevăzut la articolul 14 alineatul (1) litera (a) de la încheierea contractului, ca urmare a nefurnizării, în contract sau ulterior, a oricăreia dintre informațiile prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din această directivă. Instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă, în cazul unui răspuns afirmativ la această întrebare, împrejurarea că împrumutatul nu știa că dreptul său de retragere continua să curgă după termenul de 14 zile prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 este de natură să excludă aplicarea unei asemenea excepții întemeiate pe decădere.

⁴³ Acest lucru explică probabil motivul pentru care, deși Directiva 2013/11 este ulterioară Directivei 2008/48, legiuitorul nu a considerat necesară modificarea Directivei 2008/48. Acestea fiind spuse, observăm că domeniul de aplicare al fiecărei cerințe de informare este diferit. Astfel, obligația de informare prevăzută de Directiva 2013/11 privește, astfel cum se precizează la articolul 2 alineatul (1) din această directivă, numai procedurile extrajudiciare de contestare și căile de atac care implică o entitate durabilă de soluționare a litigiilor. În plus, Directiva 2008/48 privește numai vânzarea de servicii de credit de consum, în timp ce Directiva 2013/11 privește orice tranzacție comercială.

100. Punctul de plecare în acest caz îl constituie textul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48, care prevede că „consumatorul are la dispoziție un termen de paisprezece zile calendaristice în care se poate retrage din contractul de credit fără a invoca motive”. Potrivit celei de a doua teze a acestei dispoziții, acest termen începe să curgă fie, astfel cum se menționează la litera (a), în ziua încheierii contractului de credit, fie, astfel cum se prevede la litera (b), în ziua în care consumatorului „îi sunt aduse la cunoștință clauzele și condițiile contractuale și informațiile, conform articolului 10, în cazul în care ziua respectivă este ulterioară”.

101. Contrar celor susținute de Comisie, aspectul legat de existența unui eventual termen nu este lăsat la aprecierea statelor membre, ci aparține domeniilor armonizate prin Directiva 2008/48. Considerăm, într-adevăr, că, în cazul în care statelor membre li s-ar permite să stabilească durata unui asemenea termen în dreptul lor național, acestea ar putea aduce atingere armonizării realizate prin articolul 14 alineatul (1) litera (a), prin invocarea dispozițiilor articolului 14 alineatul (1) litera (b) în ceea ce privește termenul pentru exercitarea dreptului de retragere. Pare evident că, omițând să atașeze un termen acestei norme, legiuitorul Uniunii a intenționat *in mod deliberat* să permită consumatorilor să se retragă *atât timp cât nu au primit toate informațiile*, indiferent de natura (și, prin urmare, de relevanța economică a) informațiilor omise.

102. În aceste condiții, lipsa unui termen este tocmai rezultatul pe care l-a urmărit legiuitorul Uniunii pentru a sancționa creditorii ce nu îndeplinesc obligațiile de informare care le revin în temeiul articolului 10 din directiva menționată. Prin urmare, este vorba despre o sancțiune suplimentară celei pe care statele membre trebuie să o prevadă în temeiul articolului 23 din directivă, dar în privința acesteia statele membre nu au nicio marjă de apreciere.

103. În aceste împrejurări, faptul că creditorii nu se pot prevala de un termen trebuie considerat ca fiind un aspect al dispozițiilor cu putere de lege și administrative ale statelor membre referitoare la contractele de credit de consum, ce trebuie privit în sensul că intră în domeniul de aplicare al armonizării depline realizate prin intermediul acestei directive.

104. Este doar o altă modalitate de a afirma că, în acest sistem legislativ, pare în mod necesar implicit că un creditor nu poate indica nivelul real de informații deținute de consumator ca mijloc de justificare a nerespectării de către creditor a cerințelor de informare prevăzute la articolul 10 din directiva menționată.

105. Aceasta cu atât mai mult cu cât, dacă se compară dispozițiile prezentei directive cu cele ale altor directive care prevăd un drept de retragere pentru consumatori, se va observa că, atunci când legiuitorul Uniunii a intenționat să permită unui comerciant profesionist să se prevaleze de un termen, a menționat acest lucru în mod expres, cum este cazul de exemplu la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2011/83/UE⁴⁴. Deși această directivă este ulterioară Directivei 2008/48, legiuitorul Uniunii a ales să nu modifice Directiva 2008/48 pentru a adopta o soluție similară.

⁴⁴ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO 2011, L 304, p. 64).

106. Acestea fiind spuse, observăm că articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 consacră un drept de *retragere*, iar nu un drept de *reziliere*⁴⁵. Întrucât executarea unui contract este modalitatea naturală de stingere a unei astfel de obligații contractuale, concluzionăm, așadar, că articolul 14 alineatul (1) din această directivă trebuie interpretat în sensul că dreptul de retragere prevăzut de această dispoziție nu mai poate fi exercitat odată ce contractul de credit a fost executat integral de ambele părți.

107. Această concluzie este confirmată de considerentul (34) al Directivei 2008/48, care precizează că această directivă a instituit un drept de retragere în condiții similare cu cele prevăzute de Directiva 2002/65, în timp ce articolul 6 alineatul (2) litera (c) din aceasta din urmă directivă precizează că dreptul de retragere pe care îl instituie nu se aplică „contractelor a căror execuție a fost realizată complet de ambele părți, la cererea expresă a consumatorului, înainte ca acesta să își exercite dreptul de retragere”⁴⁶.

108. Pe de altă parte, se poate aminti că scopul obligațiilor de informare prevăzute la articolul 10 din Directiva 2008/48 este de a permite consumatorilor să cunoască întinderea drepturilor și obligațiilor lor pe durata executării contractului. Prin urmare, aceste obligații nu mai sunt utile odată ce contractul a fost executat integral. Prin urmare, pentru realizarea obiectivelor urmărite de această dispoziție, nu pare necesar să se permită consumatorilor să își exercite dreptul de retragere după executarea efectivă a contractului.

109. În aceste condiții, propunem Curții să răspundă la a patra întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a șaptea întrebare adresată în cauza C-187/20 că articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că creditorul nu poate împiedica consumatorul să își exercite dreptul de retragere dacă în contractul de credit nu au fost prevăzute toate informațiile prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din această directivă. Cu toate acestea, un asemenea drept nu mai poate fi exercitat după executarea integrală a tuturor obligațiilor care fac obiectul contractului.

E. Cu privire la a cincea întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a opta întrebare adresată în cauza C-187/20

110. Prin intermediul celei de a cincea întrebări adresate în cauza C-155/20 și al celei de a opta întrebări adresate în cauza C-187/20, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă principiul interzicerii abuzului de drept poate fi invocat de creditor pentru a împiedica consumatorul să își exercite dreptul de retragere în temeiul articolului 14 alineatul (1) prima teză din Directiva 2008/48, în cazul în care a trecut deja o perioadă semnificativă de la încheierea contractului.

⁴⁵ De exemplu, articolul 15 alineatul (1) din Directiva 90/619/CEE a Consiliului din 8 noiembrie 1990 de coordonare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind asigurarea directă de viață, de stabilire a dispozițiilor destinate să faciliteze exercitarea eficientă a libertății de a presta servicii și de modificare a Directivei 79/267/CEE (JO 1990, L 330, p. 50), în discuție în Hotărârea din 19 decembrie 2013, Endress (C-209/12, EU:C:2013:864), și în Hotărârea din 19 decembrie 2019, Rust-Hackner și Gmoser (C-355/18 și C-356/18, EU:C:2019:1123), prevede un drept de retragere. Situația este aceeași în ceea ce privește articolul 5 din Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO 1985, L 372, p. 31, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 188), în discuție în Hotărârea din 10 aprilie 2008, Hamilton (C-412/06, EU:C:2008:215). Această directivă a fost abrogată și înlocuită prin Directiva 2011/83, care adoptă o soluție diferită, întrucât prevede în prezent un drept de retragere, prevăzând totodată în mod expres un termen.

⁴⁶ A se vedea de asemenea considerentul (24) al Directivei 2002/65 și Hotărârea din 11 septembrie 2019, Romano (C-143/18, EU:C:2019:701, punctul 36).

111. În primul rând, s-ar putea observa că Directiva 2008/48 nu conține norme privind posibila exercitare abuzivă a drepturilor pe care le conferă. În plus, statele membre nu pot invoca dispoziții sau principii, chiar de rang constituțional, pentru a înlătura aplicarea dreptului Uniunii⁴⁷.

112. Cu toate acestea, se poate observa că dreptul Uniunii consacră principiul general de drept potrivit căruia justițiabilii nu se pot prevala în mod fraudulos sau abuziv de normele dreptului Uniunii⁴⁸. În consecință, în domeniile reglementate de dreptul Uniunii, posibilitatea de a invoca caracterul abuziv al exercitării de către o persoană a unui drept care decurge din dreptul Uniunii trebuie apreciată exclusiv din perspectiva acestui principiu, iar nu din perspectiva cerințelor dreptului național.

113. În cadrul procedurii preliminare, revine Curții sarcina să precizeze domeniul de aplicare al oricărui principiu general de drept al Uniunii, furnizând, dacă este cazul, precizări cu privire la interpretarea care trebuie dată principiului respectiv în împrejurările avute în vedere de instanța de trimitere în întrebarea sa⁴⁹, iar instanței de trimitere îi revine sarcina să verifice dacă situația respectivă corespunde situației de fapt din speță și, în consecință, să ajungă la o concluzie definitivă cu privire la aplicarea corespunzătoare a principiului respectiv în contextul unei anumite cauze⁵⁰.

114. În ceea ce privește principiul general al interzicerii practicilor abuzive, Curtea a avut deja ocazia să sublinieze că aplicarea acestui principiu necesită combinarea unui element obiectiv cu un element subiectiv⁵¹.

115. În ceea ce privește elementul obiectiv, acesta presupune că trebuie să rezulte dintr-un ansamblu de circumstanțe obiective că, în pofida unei respectări formale a condițiilor prevăzute de reglementarea Uniunii, rezultatul produs de exercitarea dreptului în cauză contravine în mod vădit obiectivelor urmărite de această reglementare⁵².

116. În ceea ce privește elementul subiectiv, există o cerință potrivit căreia dintr-un ansamblu de elemente obiective trebuie să rezulte că scopul esențial al operațiunilor în cauză este obținerea unui avantaj necuvenit ca urmare a aplicării normelor de drept al Uniunii. În consecință, principiul interzicerii practicilor abuzive nu este aplicabil atunci când operațiunile în discuție, în special alegerea de a exercita anumite opțiuni juridice sau de a recurge la anumite măsuri, pot avea o altă justificare autonomă decât simpla obținere a unui asemenea avantaj⁵³.

⁴⁷ A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 decembrie 1970, Internationale Handelsgesellschaft (11/70, EU:C:1970:114, punctul 3), Hotărârea din 13 decembrie 1979, Hauer (44/79, EU:C:1979:290, punctul 14), Hotărârea din 18 octombrie 2016, Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:774, punctul 28), și Hotărârea din 16 iulie 2020, Facebook Ireland și Schrems (C-311/18, EU:C:2020:559, punctul 100).

⁴⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 februarie 2018, Altun și alții (C-359/16, EU:C:2018:63, punctele 48 și 49), și Hotărârea din 26 februarie 2019, T Danmark și Y Denmark (C-116/16 și C-117/16, EU:C:2019:135, punctul 76).

⁴⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 februarie 2006, Halifax și alții (C-255/02, EU:C:2006:121, punctul 77).

⁵⁰ A se vedea prin analogie Hotărârea din 14 decembrie 2000, Emsland-Stärke (C-110/99, EU:C:2000:695, punctul 54), și Hotărârea din 13 martie 2014, SICES și alții (C-155/13, EU:C:2014:145, punctul 34).

⁵¹ A se vedea de exemplu Hotărârea din 28 iulie 2016, Kratzer (C-423/15, EU:C:2016:604, punctul 38).

⁵² A se vedea de exemplu Hotărârea din 13 martie 2014, SICES și alții (C-155/13, EU:C:2014:145, punctul 32).

⁵³ A se vedea Hotărârea din 14 decembrie 2000, Emsland-Stärke (C-110/99, EU:C:2000:695, punctele 52 și 53).

117. În speță, este cert că dreptul de retragere prevăzut la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 are ca obiect să permită consumatorilor să revină asupra deciziei lor în cazul în care, după ce au primit toate informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă, consideră că este preferabil să nu opteze pentru creditul propus⁵⁴.

118. Cu toate acestea, subliniem că ceea ce este în discuție în cauza pendinte la instanța națională nu este exercitarea dreptului de retragere ca atare, ci posibilitatea de recurgere la articolul 14 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2008/48, potrivit căruia acest drept poate fi invocat fără limită de timp atât timp cât informațiile prevăzute la articolul 10 din această directivă nu au fost comunicate consumatorului. Astfel cum am explicat mai sus, considerăm că obiectivul acestei dispoziții este tocmai acela de a sancționa creditorii pentru faptul că nu au furnizat informațiile necesare.

119. În acest context, considerăm că, în cazurile în care nu au fost furnizate informațiile necesare, simplul fapt că un consumator își exercită dreptul de retragere după mai mulți ani de la încheierea contractului nu poate fi niciodată contrar acestui obiectiv, ci pare să fie pe deplin conform cu acesta⁵⁵.

120. Întrucât primul element necesar pentru a stabili existența unui abuz de drept lipsește în mod necesar în aceste împrejurări, considerăm că un creditor nu se poate prevala de principiul interzicerii abuzului de drept pentru a împiedica un consumator să își exercite într-un stadiu tardiv dreptul de retragere dacă creditorul nu i-a comunicat în prealabil toate informațiile prevăzute la articolul 10 din Directiva 2008/48.

121. Aceasta nu înseamnă însă că reclamanții, chiar și cei în privința cărora contractul de credit nu fusese încă executat integral la momentul exercitării dreptului de retragere, sunt îndreptățiți să susțină că, din cauza acestei retrageri, creditorul era obligat să le ramburseze integral ratele lunare plătite, inclusiv dobânzile, în schimbul transferului vehiculului către vânzător. Astfel, faptul că *exercitarea dreptului de retragere* de către consumatori nu are un caracter abuziv nu înseamnă în mod necesar că aceasta ar trebui sau chiar poate să conducă la *consecințe* precum cele invocate de reclamanți.

122. În acest context, se poate observa, în primul rând, că articolul 14 alineatul (3) litera (b) din Directiva 2008/48 impune statelor membre să prevadă că, în cazul exercitării dreptului de retragere, consumatorul trebuie să ramburseze creditorului nu numai principalul împrumutat, ci și dobânda aferentă acestuia, calculată în funcție de rata dobânzii aferente creditului convenite, de la data la care creditul a fost „tras” de consumator (și anume, în limbajul curent, „utilizat”)⁵⁶ până la data la care principalul a fost rambursat.

123. Desigur, statele membre pot prevedea, în contextul sancțiunilor pe care trebuie să le introducă în conformitate cu articolul 23 din Directiva 2008/48, că lipsa anumitor informații obligatorii în contractul de credit poate conduce la pierderea dobânzii aferente creditului. Totuși, astfel cum reiese din modul de redactare a dispoziției menționate, sancțiunile care trebuie aplicate în cazul încălcării dreptului Uniunii trebuie să fie proporționale. Toate acestea înseamnă, potrivit

⁵⁴ A se vedea prin analogie, dar cu privire la un drept de retragere, Hotărârea din 19 decembrie 2019, Rust-Hackner și Gmoser (C-355/18 și C-356/18, EU:C:2019:1123, punctul 101).

⁵⁵ În opinia noastră, principiul interzicerii abuzului de drept ar putea fi totuși aplicabil dacă s-ar stabili că consumatorul a contractat în mod repetat un credit, apoi s-a retras în termen de 14 zile, înainte de a lua un nou credit și așa mai departe.

⁵⁶ Utilizarea termenului „tras” se explică prin faptul că poate exista un decalaj temporar între momentul încheierii contractului de credit și momentul finalizării vânzării și, astfel, al punerii la dispoziție a sumei de bani care va fi utilizată și apoi plătită de bancă.

jurisprudenței Curții, că rigoarea sancțiunilor trebuie să fie adecvată gravității încălcărilor pe care le reprimă, în special prin asigurarea unui efect realmente disuasiv, respectându-se în același timp principiul general al proporționalității⁵⁷.

124. Din această perspectivă, trebuie remarcat că, pe de o parte, dobânda aferentă creditului nu se limitează la remunerarea administrării creditului, ci compensează de asemenea, dacă este cazul, deprecierea monetară. Pe de altă parte, omiterea oricăreia dintre informațiile menționate la articolul 10 din Directiva 2008/48 conduce deja la o prelungire a termenului de retragere. În consecință, în ceea ce privește informațiile care nu se referă la conținutul contractului, ci doar la cadrul juridic al contractului, cum este cazul informațiilor privind procedurile extrajudiciare, omisiunea introducerii acestora din urmă în contract nu pare să justifice pierderea *totală* a dobânzii⁵⁸. O asemenea omisiune este mult mai puțin gravă decât, de exemplu, lipsa unei evaluări a bonității solicitantului⁵⁹ sau lipsa menționării DAE ori a anumitor informații privind costul creditului pentru consumator⁶⁰. În opinia noastră, statele membre dispun de o anumită marjă de apreciere în această privință și pot prevedea că lipsa furnizării anumitor informații care nu au legătură cu obligațiile părților trebuie să fie compensată prin acordarea de daune interese.

125. În mod similar, în cazurile în care rata dobânzii de întârziere aplicabilă la data încheierii contractului sub forma unei cifre specifice, astfel cum se menționează în prima întrebare, nu a fost indicată în mod expres, atunci, în măsura în care o asemenea informație nu se referă la costul creditului în sine, ci mai degrabă la o eventuală întârziere, considerăm de asemenea în conformitate cu principiul proporționalității, că o atare omisiune ar fi remediată prin excluderea posibilității creditorului de a solicita dobânda de întârziere prevăzută în contract (iar nu dobânda aferentă creditului), inclusiv, dacă este necesar, cu acordarea de daune interese.

126. În al doilea rând, observăm, în ceea ce privește consecințele retragerii dintr-un contract de credit pentru un contract de furnizare de bunuri sau servicii finanțat prin intermediul creditului respectiv, că Directiva 2008/48 nu precizează care ar trebui sau ar putea fi aceste consecințe⁶¹. Desigur, într-un asemenea caz, creditul contractat poate fi calificat drept credit legat dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 3 litera (n) din Directiva 2008/48. Cu toate acestea, singura dispoziție din Directiva 2008/48 care se referă la consecințele exercitării unui drept de retragere în cazul unui contract de credit legat, și anume articolul 15 alineatul (1), privește situația în care un consumator își exercită acest drept cu privire la un contract de furnizare de bunuri sau servicii. Totuși, nicio dispoziție nu se referă la situația în care dreptul de retragere exercitat se referă la contractul de credit.

127. Prin urmare, se poate concluziona că revine statelor membre sarcina de a preciza efectul exercitării dreptului de retragere în ceea ce privește creditul de consum pentru contractele de vânzare finanțate printr-un astfel de credit. Acest lucru este confirmat de considerentul (35), potrivit căruia, „[î]n cazul în care un consumator se retrage dintr-un contract de credit în baza căruia a primit bunuri [...], prezenta directivă nu ar trebui să aducă atingere reglementărilor statelor membre privind chestiuni referitoare la restituirea bunurilor sau la orice alte chestiuni în legătură cu aceasta”.

⁵⁷ A se vedea Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, punctul 63).

⁵⁸ A se vedea Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, punctul 72).

⁵⁹ A se vedea Hotărârea din 27 martie 2014, LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190, punctul 45 și următoarele).

⁶⁰ A se vedea Hotărârea din 9 noiembrie 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, punctul 70).

⁶¹ În ceea ce privește articolul 14 alineatul (4), acesta are în vedere servicii accesorii aferente contractului de credit, iar nu bunuri sau servicii finanțate prin intermediul unui credit. Subliniem de asemenea că Directiva 2011/83, care conține dispoziții privind efectul exercitării dreptului de retragere asupra contractelor auxiliare se aplică contractelor la distanță sau celor negociate în afara spațiilor comerciale, ceea ce nu pare să fie cazul contractelor în discuție în litigiul principal.

128. Deși marja de apreciere a statelor membre în această privință nu este nelimitată, întrucât nu trebuie să aducă atingere efectului util al dreptului de retragere prevăzut de Directiva 2008/48, ele pot totuși să reglementeze consecințele exercitării acestui drept asupra contractului de vânzare. În special, nu înțelegem ce ar împiedica un stat membru să permită vânzătorului, atunci când exercitarea dreptului de retragere conduce la rezilierea retroactivă a vânzării, să ia în considerare deprecierea valorii bunurilor returnate care rezultă din utilizarea lor de către consumator.

129. Suntem chiar înclinați să considerăm că statele membre au obligația, în anumite împrejurări, să prevadă plata de către consumator către vânzător a unei asemenea compensații, astfel cum este prevăzută, de altfel, în domeniile lor de aplicare, de articolul 7 din Directiva 2002/65 și de articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2011/83⁶². Într-adevăr, interzicerea îmbogățirii fără justă cauză este un principiu comun sistemelor de drept ale statelor membre, care a fost recunoscut de Curte, cel puțin implicit, ca fiind unul dintre principiile generale ale dreptului Uniunii⁶³. Potrivit acestui principiu, o persoană care a suferit o pierdere care sporește patrimoniul unei alte persoane fără să existe vreun temei juridic pentru această îmbogățire are dreptul la o restituire, până la concurența acestei pierderi, din partea persoanei îmbogățite⁶⁴.

130. Întrucât dreptul de retragere în discuție în prezentele cauze intră sub incidența dreptului Uniunii, statele membre trebuie să țină seama de principiul interzicerii îmbogățirii fără justă cauză consacrat de Curte atunci când precizează consecințele exercitării acestui drept.

131. În acest context, se poate observa că, atunci când reglementarea națională prevede că în cazul retragerii din contractul de credit orice contract de vânzare legat trebuie considerat ca fiind reziliat, vânzătorul poate suferi daune, în timp ce cumpărătorul este susceptibil să își sporească patrimoniul. Aceasta este, de regulă, situația în cazul vânzării unui vehicul finanțat prin credit, deoarece valoarea unui autoturism scade cu 10 până la 30 % pe piața vehiculelor de ocazie de la primul kilometru condus, în funcție de marcă și model. În consecință, vânzătorul care ar trebui să ia înapoi un vehicul va suferi în mod necesar o pierdere. În ceea ce privește cumpărătorul, acesta își va spori în mod necesar valoarea patrimoniului, deoarece nu va trebui să suporte această depreciere.

132. Este adevărat că principiul interzicerii îmbogățirii fără justă cauză nu poate fi aplicat în caz de culpă și, prin urmare, acesta nu ar fi aplicabil dacă vânzătorul ar fi încălcat efectiv dispozițiile Directivei 2008/48. Cu toate acestea, pentru ca vânzătorul unor bunuri să poată fi considerat coautor al unei încălcări a articolului 10 alineatul (2) din Directiva 2008/48 ca urmare a furnizării unor informații insuficiente în contractul de credit semnat, este necesar ca vânzătorul să fi fost implicat în încheierea sau în pregătirea contractului de credit, care nu este decât una dintre

⁶² Dreptul vânzătorului la o asemenea compensație nu a fost prevăzut în Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor cu privire la contractele la distanță (JO 1997, L 144, p. 19, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 160), care, anterior Directivei 2011/83, reglementa contractele la distanță. Directiva 2011/83 a fost adoptată în conformitate cu considerentul (47) al acesteia, întrucât „[u]nii consumatori își exercită dreptul de retragere după ce au utilizat bunurile într-o măsură care depășește limita necesară stabilirii naturii, caracteristicilor și modului de funcționare a bunurilor. În acest caz, consumatorul nu ar trebui să își piardă dreptul de retragere, ci să răspundă pentru eventuala diminuare a valorii bunurilor. Pentru a stabili natura, caracteristicile și modul de funcționare a bunurilor, consumatorul ar trebui să le mănuiască și să le inspecteze în același mod în care i s-ar permite să o facă într-un magazin. De exemplu, consumatorul ar trebui doar să probeze un articol de îmbrăcăminte, nu să îl poarte. Prin urmare, în timpul perioadei de retragere, consumatorul ar trebui să mănuiască și să inspecteze bunurile cu grija necesară. Obligațiile consumatorului în cazul retragerii nu ar trebui să descurajeze consumatorul să exercite dreptul său de retragere.”

⁶³ A se vedea de exemplu în acest sens Hotărârea din 16 decembrie 2008, Masdar (UK)/Comisia (C-47/07 P, EU:C:2008:726, punctul 47).

⁶⁴ A se vedea în acest sens Hotărârea din 9 iulie 2020, Republica Cehă/Comisia (C-575/18 P, EU:C:2020:530, punctul 82).

situațiile care intră sub incidența noțiunii de „contract de credit legat”, astfel cum este definită la articolul 3 litera (n) din Directiva 2008/48⁶⁵. În orice altă situație, vânzătorul ar trebui să se poată prevala de principiul îmbogățirii fără justă cauză.

133. Prin urmare, considerăm că, atunci când un consumator își exercită dreptul de retragere, statele membre pot, cel puțin, să prevadă în mod voluntar posibilitatea vânzătorului de a deduce din rambursare o sumă care corespunde deprecierei valorii vehiculului. Admitem că o asemenea soluție poate descuraja consumatorii să își exercite dreptul de retragere, dar o apreciem ca fiind o consecință normală a faptului că aceștia au beneficiat de produsele sau de serviciile în cauză într-o anumită perioadă⁶⁶. În consecință, chiar dacă exercitarea de către anumiți reclamanți a dreptului lor de retragere nu pare a fi abuzivă, vânzătorul poate fi obligat să ramburseze cumpărătorului valoarea totală a vehiculelor numai dacă dreptul național prevede în mod expres o asemenea soluție ca sancțiune pentru încălcarea de către vânzător a anumitor obligații, cum ar fi obligația de a oferi cumpărătorilor numai serviciile societăților de credit ale căror contracte sunt conforme cu dispozițiile Directivei 2008/48. Revine instanțelor naționale sarcina de a stabili care este legea aplicabilă.

134. Având în vedere toate cele ce precedă, propunem Curții să răspundă la a cincea întrebare adresată în cauza C-155/20 și la a opta întrebare adresată în cauza C-187/20 în sensul că principiul Uniunii care interzice abuzul de drept nu poate fi invocat de creditor pentru a împiedica exercitarea de către consumator a dreptului său de retragere, prevăzut la articolul 14 alineatul (1) prima teză din Directiva 2008/48, pentru simplul motiv că a trecut deja o perioadă semnificativă de la încheierea contractului. Pentru motivele pe care tocmai le-am prezentat, aceasta nu înseamnă însă că statele membre nu sunt îndreptățite, chiar obligate, să ia măsuri adecvate în cadrul propriilor sisteme juridice pentru a se asigura că furnizorii de credit nu suferă o pierdere financiară ca urmare a exercitării de către consumator a dreptului de retragere.

V. Concluzie

135. În consecință, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Landgericht Ravensburg (Tribunalul Regional din Ravensburg, Germania) după cum urmează:

- 1) Articolul 10 alineatul (2) litera (l) din Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului trebuie interpretat în sensul că contractul de credit trebuie să indice, în primul rând, rata dobânzii de întârziere sub forma unui procent aplicabilă la data încheierii contractului de credit și, în al doilea rând, momentul în care această rată ar putea varia, formula de calcul care va fi utilizată în timp util pentru calcularea ratei aplicabile și, în cazul în care se recurge, ca variabilă, la o rată de referință sau la un indice de referință, data publicării, precum și unde a fost publicată și de către cine.

⁶⁵ Deși Curtea a statuat deja că libertatea de a desfășura o activitate comercială poate face obiectul unei serii ample de intervenții ale autorității publice, susceptibile să stabilească, în interesul general, limitări privind exercitarea activității economice [a se vedea de exemplu Hotărârea din 30 iunie 2016, Lidl (C-134/15, EU:C:2016:498, punctul 34)], o persoană ar trebui, în principiu, să fie considerată răspunzătoare pentru acțiunile unei alte persoane numai dacă aceasta era responsabilă de controlul sau de organizarea activităților persoanei respective.

⁶⁶ Trebuie amintit de asemenea că, în ceea ce privește informațiile prevăzute la articolul 10 din Directiva 2008/48, care sunt decisive pentru consimțământ, consumatorul are întotdeauna posibilitatea de a solicita anularea contractului de credit în temeiul dreptului național, astfel cum se subliniază la articolul 10 alineatul (1) din directivă și în considerentul (30) al acesteia.

- 2) Articolul 10 alineatul (2) litera (t) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că contractul de credit trebuie să enumere toate procedurile extrajudiciare de contestare și căile de atac pe care le are la dispoziție consumatorul și, dacă este cazul, costul acestor, indiferent dacă contestația sau calea de atac trebuie depusă pe suport de hârtie sau în format electronic, adresa fizică sau electronică la care ar trebui trimisă o asemenea contestație sau cale de atac, precum și condițiile de formă care trebuie respectate în cazul în care nerespectarea lor ar putea conduce la pierderea oricărei posibilități a consumatorului de a-și valorifica drepturile.
- 3) Articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2008/48 trebuie interpretat în sensul că creditorul nu poate împiedica consumatorul să își exercite dreptul de retragere dacă în contractul de credit nu au fost incluse toate informațiile prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din această directivă. Cu toate acestea, un asemenea drept nu mai poate fi exercitat după executarea integrală a tuturor obligațiilor care fac obiectul contractului.
- 4) Principiul Uniunii care interzice abuzul de drept nu poate fi invocat de creditor pentru a împiedica exercitarea de către consumator a dreptului său de retragere, prevăzut la articolul 14 alineatul (1) prima teză din Directiva 2008/48, doar pentru motivul că a trecut deja o perioadă semnificativă de la încheierea contractului, atunci când informațiile solicitate nu au fost furnizate de creditor. Aceasta nu înseamnă însă că statele membre nu au dreptul, fiind chiar obligate, să ia măsuri adecvate în cadrul propriilor sisteme juridice pentru a se asigura că furnizorii de credit nu suferă o pierdere financiară ca urmare a exercitării de către consumator a dreptului de retragere.